

Utmutatas az okszerü dohanytermesztesre. (Anleitung zur rationellen Tabakscultur. Gekrönte Preisschrift.) hung

Egyet. bet.
Buda 1846

Signatur: 17210-B
Barcode: +Z15881970X
Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ15881970X>
Umfang: Bild 1 - 60

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzanangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

Pa. 19. E. 61.

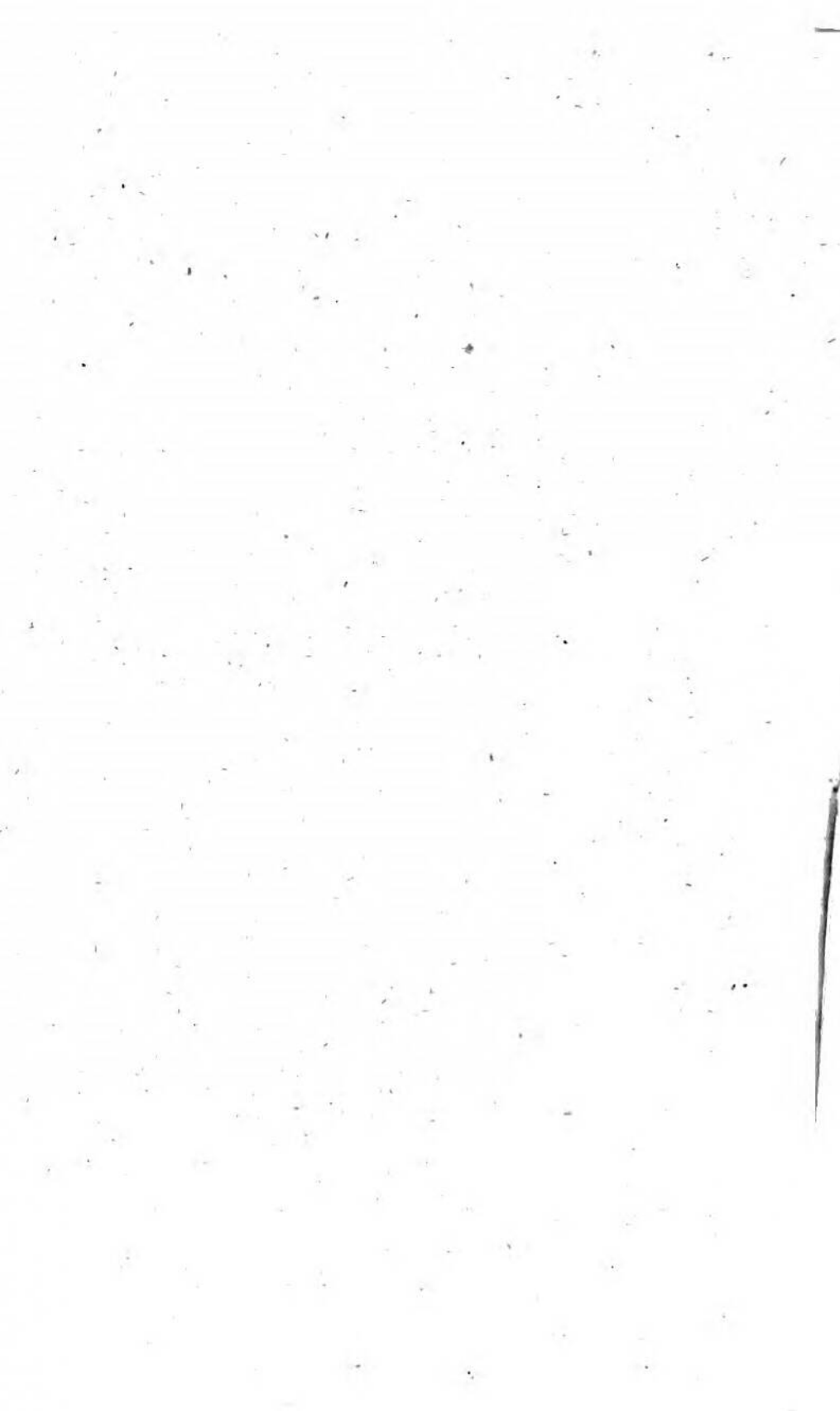
KAIS. KÖN. HOF BIBLIOTHEK

17.210-B

ALT-

17210-B.

UTMUTATÁS
AZ OKSZERŰ
DOHÁNYTERMESZTÉSRE.

KOSZORÚZOTT
NÉPSZERŰ ÉRTEKEZÉS.

IRTA

SZONTAGH GUSZTÁV,

CS. KIR. NYUG. KAPITÁNY, TÁBLABÍRÓ, A' MAGYAR ACADEMIA
LEVELEZŐ, 'S A' MAGYAR GAZD. EGYESÜLET RENDES TAGJA 'S
A' DOHÁNYMIVELÉSI BIZTOSSÁG ELNÖKE.

KIADJA

A' MAGY. GAZD. EGYESÜLET.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM BETŰIVEL.

1846.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

100 N. 5TH ST. NEW YORK

1891

1891

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS
100 N. 5TH ST. NEW YORK

1891

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

1891

Előszó.

Azon körülmény, hogy a' magyar dohány akár mint belfogyasztási cikk, akár mint kereskedelmi kivitel tárgya, napról napra kitűnőbb jelentőségre vergődik; annak tapasztalása továbbá, hogy a' dohány nemcsak bizonyos fajták szerint, hanem a' föld minőségéhez 's művelése módjához képest is egy vagy más czélra, nevezetesen burnótnak, szivarnak, vagy pipába, tárgyismeret 's helyes kezelés által lényegesen javítható, tökélytesíthető, 's mint piaczi áru jövedelmezési értékében sokszorosán emelhető, — már három év előtt egy pályakérdés kitűzésére ösztönöze a' M. Gazd. Egyesületet, mellynek helyes megfejtése alapos vezérfonálul szolgáljon, miszerint a' magyar dohánytermesztő helybeli körülményeihez képest a' lehető legjobb, legtöbb, 's legdrágább terményt kiállítani képes legyen. —

A' beküldött dolgozatok egyike sem felelt meg teljesen az Egyesület kívánságának, habár együtt véve, sok becses tapasztalást foglalnak magokban. —

Ugyanez időben nyujtá be *Szontagh Gusztáv* úr jelen munkáját a' dohányművelő biztosságnak, mellynek

IV

ajánlatára, 's a' közgyűlésileg kinevezett bírálók (tek. Brűneck József, Kertész László, Magyar Imre és Roykó János uu.) egyértelmű 's kedvező véleményének nyomán, az Egyesület e' könyvecskét nemcsak azonnal kinyomatni, 's a' lehető legolcsóbb áron terjesztetni rendelé, hanem egyszersmind derék szerzőjét, ki e' fontos ágát a' mezei iparnak több évi fáradozás, gondos kísérlet, és tudományos fürkészés kedvencz tárgyává tévé, 's már korábban olly kitűnő jeleit adá közhasznú practicus törekvéseinek 's irányának, — a' cs. kir. dohánybeváltási igazgatóság által ajánlott 20 arannyal, az elismerés némi tanuságául, megtisztelni határozá.

Bizton reméljük, hogy e' rövid bár, de tartalmára velős, 's előadásaiban kellemesen oktató 's népszerű könyvecske a' magyar dohánytermesztésnek honszerte nevezetes szolgálatokat teend, 's a' M. Gazd. Egyesületet is, egy lépéssel közelebb vezetendi azon célhoz, melynek őszinte törekvéseit szentelé.

Pesten, márt. 6-kán 1846.

Török János,

mint a' M. Gazd. Egyesület titoknoka.

Utmutatás

az okszerű dohánytermesztésre.

Bevezetés.

Európában sehol sem terem annyi dohány, mint hazánkban, mert egy európai országban sem találhatik e' növény termesztésére szükséges éghajlat 's föld olly mértékben egyesülve, mint honunkban. Dohány terem azért nálunk, a' Tatra zordon éjszaki vidékeit kivéve, úgy szólván mindenütt, de saját tanyája a' dohánytermesztésnek kivált azon végtelen kövérföldű térség, melly a' Tisza két partján Ungvártól délfelé a' Dunáig terjed, 's mellynek mássa nincs világrészünkön.

Sok dohány terem tehát hazánkban, több mint befogyasztásra szükséges, 's e' termesztés jövedelmező is; mert a' hol az éghajlat és föld e' termesztést elősegítik, nagyban már most a' repcze után, a' gazdaság legtöbb hasznát hajtó ágának lehet tekinteni, 's jövőre még kecsesgetőbb. Nyiljanak meg csak közöseléseink, készüljenek el kő- és vasutaink, csatornáink, rendeztessék el külkereskedésünk. — Magyarország még tömérdek eddig egyedül marhalegelőnek használt pusztákkal bir, mellyeken sokkal jövedelmezőbben dohányültetvények állhat-

nának; többet, még sokkal többet természetünk, 's e' nagyobb mennyiséget el is adandjuk; mert olly olcsón, mint mi, Európában senki sem képes dohányt természeteni, tehát velünk a' versenyt kiállani, ha — ésszel és szorgalommal megérdemlendjük az ég és föld áldásait, nemcsak az eddigi mennyiségnél több dohányt természetve, hanem — a' mi itt főtekintet — jobbat is:

A' dohányügyre napjainkban a' közönség figyelmét semmi sem vonta annyira magára, mint a' köztünk rögtön közönségessé vált szivarozás szokása. Eddig kirekesztőleg pipázásra használván a' dohányt, természetünkkel nemcsak benszükségünket fedeztük, hanem a' feleslegest ki is vittük, tetemes mennyiséget nyerve. De ime most egyszerre megfordul a' mérleg. A' szivarozás divata rögtön elterjed, 's egyetemivé válik. Hazánkban fél Európának elegendő szivardohány terem ugyan, de gyárak szivarkészítésre hibáztak, kénytelenítve láttuk magunkat az amerikai szivarokhoz folyamodni, 's így lett, hogy Európának leggazdagabb dohányországa, a' külföldnek dohányért évenként százezerekkel kezdett adózni. E' helyzet veszedelmesebb, pirítóbb, mintsem a' magyar azt tovább tűrhetné. Szivargyárak! leve jelszavunk. És a' szükségtől felélesztve, szivart készített boldog 's boldogtalan, elegendő ismeret és tőkepénz nélkül, és a' rosszul választott dohányból rosszul készült szivarokat nem is hagyák kiszáradni, az álgyárosok pénzüket minél előbb vissza akarák nyerni, nyersen árultattak, 's az illy éldelhetlen gyártmányok által elidegenített közönség buzgóságában már már lankadott. A' kezdet mindenben hiányos; azonban ügynek, melly az éghajlat 's föld kedvezményeiben olly széles alappal bir, 's a' hazai iparnak olly kétségtelen 's állandó nyereséget ígér, mint a' szivargyártás, nem lehetett lebuknia. Szivar-gyárak keletkeznek, a' természetők figyelme szivardohányra fordul, a' napról napra javuló szivarok lassan lassan kiengesztelik a' közönsé-

keletkezett, úgy magáénak is tekinti, 's azt eszmeccseréjei alapjául választván, becses tapasztalásaival folytonosan gazdagítandja, hogy idővel a' magyar dohánytermesztőknek, tökéletes alakban megjelenvén, biztos vezérfonálul szolgálhasson.

Gazdasági elméletnek, ha gyakorlati irányát nem akarja veszíteni, tekintettel kell lenni azon országnak, melly számára iratik, nemcsak éghajlati 's földészeti viszonyaira, hanem különösen a' divatozó hiányos természetmódokra is; mert épen ezek azok, mellyeket jobb tanok által javítania kell.

Hazai dohánytermesztésünk jelenkorunkban vagy kerti vagy mezei, vagy inkább pusztai. Az elmélet, vagy ha inkább akarjuk, a' gazdaságtudomány csak kerti földmivelést ismer, mert csak illy mivélés mellett érheti el célját, melly a' föld lehető legnagyobb 's állandó termékenységének, 's ez által a' legnagyobb állandó jövedelem eszközlésében áll. Úgy, de kertileg a' föld csak ott mivélhető, hol a' szükséges ismeret mellett egyszersmind elegendő kéz 's tőkepénz találtatik. Ez a' magyar felföldön, hol a' népség tömöttebb, 's a' birtok kisebb részekre van osztva, létesülhető. És valóban itt már nem egy váltógazdaság találtatik, hol a' föld termékenységének állandó fentartása a' főszempont, mellynek eszközlésére a' szükséges trágyamennyiség, marhatartás 's takarmányfüvek termesztése vétetik számba, gazdaságok, hol elegendő gazdasági épületek találtatók, istállózás divatos, 's a' gabonanemek csűrökben tartatnak és emberkezek által csépeletnek ki, hol valóságos belterjes (intenzív) gazdaság gyakoroltatik. A' felföldön a' dohányt is sok helyen kerti módra látjuk termesztve. De mit csináljanak honfiaink az alföldön, hol a' termő föld végtelen, az emberkéz kevés, 's a' tőkepénzek a' nagyterjedelmű gazdaságokhoz mérve nem elegendők? Tesznek a' mit tehetnek, szabad ég alatt üzik a' marhatenyésztést, szabad ég alatt kaza-

lokba rakva tartják el, 's nyomtatják ki gabonájukat, 's — szabad ég alatt szárítják a' dohányt is, szóval külterjesen (extensive) gazdálkodnak, használva a' még őserőben levő földet, sokat és olcsón természeteni igyekezve, nem mint a' kerti mivélésnél czélul tűzetik ki, lehető leg többet és legjobbat, hogy a' jövedelem nemcsak a' termésny mennyisége, hanem minősége által is szaporodjék.

A' pusztai gazdaság egyedül a' viszonyok mostohaságából eredvén, átmeneti állapot, 's idővel ha az emberek elszaporodnak, a' birtok kisebb osztályokra szakad, 's tőkepénzeink kifejtettebb ipar és kereskedés által megsaporodnak, önként 's szükségeskép kertire változik át. Jó, hazai viszonyainkat szem elől nem vesztő elméletnek tehát, ezen átalakulást eleve tekintetbe kell vennie, 's vele együtt a' kor kívánságait is. Eddig csupán pipázásra használtuk a' dohányt, 's értekezéseink úgy látszik egyedül vagy legalább főleg a' pipadohány termesztését tartották szemmel, most azonban a' szivarozás elterjedvén, minekutána szivar- 's burnótdohány termesztésére elegendő földünk van, 's szivar- 's burnótgáraink egymásután emelkednek: most mondom, egy korszerű 's céljának megfelelő dohánytermesztési utmutatásnak nemcsak a' pipa-, hanem szivar- 's burnótdohánytermesztést is szemmel kell tartania.

De hagyjuk már az általánosságokat, 's lássunk részletesen a' dologhoz.

I. A' dohánynak termesztése.

A' ki dohányt haszonnal akar természeteni, mindenek előtt tekintettel legyen az éghajlatra, 's földjének fekvésére. Hol szőlőmivélés divatos, ott mindenütt teremhet dohány is, sőt még azon túl is éjszak felé, hol a' buza jól díszlik. Ellenben, hol a' föld csak késő tavaszkor en-

ged fel, korán fagyok keletkeznek, kevés a' meleg nap, és sok az eső és köd, olly vidék a' dohánynak nem kedvező, mert meleg tartományoknak szülöttje lévén, délies vidéket kíván, 's nálunk mennél melegebb éghajlat alatt termesztetik, annál nemesebb terméket várhatunk. Felső Magyarország ez oknál fogva kivált csak pipadohánytermesztésre alkalmas, mint a' szövetséges státusok éjszaki tartományai: Maryland, Ohio, Kentucky; az alföldön pedig szivar- és burnótdohány is termesztethető, mint a' déliesebb fekvésű Louisianában 's Cubán. A' dohány ereje, úgy látszik, hasonló körülmények közt délfelé nő, éjszakfelé gyengül. Száraz és meleg nyárban is sokkal keményebb dohányok teremnek, mint hús- és nedvesekben.

Dohányföldünk pedig ne legyen hegyen, vagy medrek heggyoldalon, de lapályon sem. Amott a' szél ledöntené növényeinket, vagy a' zápor lemosná, itt pedig dohányunk íze nem a' legkellemetesebbé válnék; mert a' dohány száraz, emelkedettebb állást szeret, tehát napos, egy kissé partos 's a' szelek ellen védett helyet. Torontálban azért, hazánk legtöbb dohányt termő megyéjében, megkülönböztetik a' parti dohányt a' réti dohánytól: amaz jobbnak tartatik 's drágább, ez alábbvalónak, 's olcsóbban árultatik.

Éghajlat és fekvés után a' dohánytermesztőnek a' földet kell tekintetbe vennie. Ez legnagyobb hatást gyakorol termesztményére, mert táplálékát nagybárra abból meríti. Éghajlat és föld állandóan hatva a' dohányplántára, annak változatait (varietates) okozzák. Homokban általában véve könnyebb, kisebb levelű, és sárga, pipába való dohány terem, fekete földben és fekete homokban keményebb, nagyobb és barnább levelű, szivar- és burnótdohány. De a' föld a' dohánynak nemcsak erejét 's színét határozza meg, hanem illatját is. Vessd p. o. a' csetneki határba, hol szagos dohány terem, akármelly szag-

talán dohánynak magvát, teszem tiszamellékinek, e' mag a' tiszamellék születtje lévén, megtartja első évben saját-ságát, szagtalan, nagyobb, barnább levelű 's keményebb dohányt ad, mint a' csetneki; de ha jövő évben a' már Csetneken termett plántákból vetjük el a' magot, a' dohány szagosabb lesz, 's a' harmadik évben szagos csetneki dohánnyá átváltozik. Fordítsd meg a' kísérletet, vess csetneki magot a' tiszaparti kövér fekete földbe, 's első évben szagos csetneki, csak nagyobb, barnább 's erősebb dohányt nyerendes, de utóbb szagtalan dohánnyá átváltozik. Ezen tapasztalás, melly eddig sehol nem említettett, lehetőségessé teszi a' magyar dohánytermesztőnek, az amerikaihoz igen hasonló dohányt termesztetni, ha tudniillik magának folyvást biztos kéztől eredeti amerikai magokat szerezni tud, azokat jól megválasztja, hogy éghajlatra 's földre nézve eredeti hazájához hasonló viszonyok közt vettessenek el, 's folyvást ujjakkal váltja fel, miknek ára csekély ugyan, de szereshetési módjuk ritkán biztos.

Legjobb föld dohánnyra a' homokkal vegyes agyag, kivált ha fekete színű, mert a' fekete szín vissza nem veri a' napsugárt, tehát meleget okoz, mellyet a' dohány igen szeret. Homokban is terem ugyan dohány, de nem olly buján, sőt agyagban is, ha parázs állapotban tartatik, de ez utolsót hévítő trágyával kell melegíteni, hideg természetű lévén. Általában sovány földben kis 's könnyű dohány terem, kövérben buja és nehéz. Legpompásabban díszlik, ha őserőben lévő földben műveltetik, tehát erdőirtásokban vagy gyepföldben, kivált harmadik évben, midőn már jól felkevertetett, 's a' levelek és gyephantok teljesen elrodhattak. Ezt tudván, az éjszakamerikai gyarmatos leégeti az őserdőt, 's legelőbb is dohányt természetű földjén; az alföldi dohányos is „szűzföldet“ keres, marhalegelőnek használt gyepet, kivált a' marhaállásokat, mert még egyszer mondom, a' dohány a' legkövérebb földet szereti 's abban díszlik leggyönyörűbben.

Úgy, de őserdőt nem mindenütt lehet leégetni, és a' szűz földből is végre kifogyunk, a' kimerített földben pedig haszonnal dohány nem termesztethető, 's így végre akarjuk nem akarjuk, trágyázásra szorulunk.

Erről pedig tisztelt hazámfiak semmit sem akarnak hallani. Az alföldiek még nem szorulnak rá, 's azt mondják: a' trágya férgeket szaporít a' földben; a' felföldiek: hogy dohányukat erőssé, sőt bűdössé teszi. Ez ellen elhatározottan kell szólanom.

Először ugyanis trágya által a' férgek nem vitetnek a' dohányföldre, hanem ha mutatkoznak, már elébb ott tanyáztak, kivált az által elszaporodva, ha földünket őszkorfel nem szántjuk, a' dudvákat 's dohánykórókat állni hagyjuk, hová többi közt az *agrotis segetum* (éjjeli pillangó) lerakja tojását, melyeket a' tavaszi meleg nap-sugár kikölt. A' barna hernyó lefut a' kórón, a' földbe tartózkodik 's utóbb a' kiültetett dohányrása gyökerét lerágván, olykor nagy pusztításokat tesz az ültetvényekben. Csak miveljük szorgalmasan 's tisztán dohányföldjeinket, 's a' férgek a' trágya által nem fognak elszaporodni; mert a' természetvizsgálók egyhangu tanúsága szerint egy kártékony robar sem rakja le tojását a' trágyában, még a' lótetű sem, ámbár kivált a' lótrágyát melegénél fogva szereti, felkeresi, és az ifjú ivadék benne örömet tel; miért is vagy melegét vesztett ótrágyát kellene használnunk, vagy a' még teljesen el nem rohadtat decemberben a' fagyos földre szétteregetnünk, hogy a' lótetű-ivadék kipusztuljon, 's tavaszkor beszántanunk. Ha a' kártékony férgeknek elszaporodása a' trágyázás elmelölözhetlen okozata volna: úgy Hollandban egy dohányszál sem állhatna többé, mert ott évről évre trágyázzák dohányföldjeiket, még pedig erősen; dohányukat pedig állandóan szintazon a' helyen termesztik, állítva, hogy a' dohány ez által nemesbül, mit kétségbe nem hozhatunk, tudván, mikép a' dohány (mint a' káposzta stb) önmagát

megszenvedi, a' folyvást tökéletes erőben és mivélésben tartott föld silány termést nem adhat.

Másodszor tagadnom kell, hogy a' trágyának a' dohány erejére olly elhatározott befolyása volna, mint állítatik. Erejét, izét a' dohány főleg a' földből meríti, arra Neider, a' legujabb német monographia szerzőjének tanúsága szerint, a' trágyának semmi hatása nincs, legalább az eddig tölem 's barátaim által agyagban 's homokban tett kísérletek után ítélve, ez nem olly nagy, hogy azt a' trágya egyszeri alkalmazása után érezni lehetne. Ha azonban trágya által a' föld ereje évről évre szaporodik, a' dohány nagyobb levelüvé, kövérebbé és barnábbá válik: illy folytonos alkalmazás által, nem tagadom, a' dohány ereje és íze is változást szenvedhet, de csak örvendetést, a' plánta nemesbűlni fog, a' termés szaporodni, 's ha teszem, pipába csakugyan felette keménnyé válnék, annál jobb lesz szivarnak. E' fokenkénti átváltozást pedig annál kevésbé akarom kétségbe hozni, mivel a' tapasztalás bizonyítja, mikép az elébb kövér, 's utóbb kimerített földben is megváltozik a' dohány, silányabb terem. Torontálban a' „Magyar Gazda“ egyik tudósítója szerint, most már csak az öregek emlékeznek a' hajdan olly jeles parti dohányra; 's ki ismerte 15—20 év előtt a' debrői dohányt? Akkor legalább 1 lábnyi nagyságu, sárgabarna színű 's jeles ízű volt, most, folyvást trágyázatlanul maradván a' föld, halavány sárga, tenyérynai nagyságú, 's biz ízesem javult. Ha pedig meggondoljuk, mikép a' debrői kimerített dohányföldben most egy holdon alig terem meg fele annak, mi hajdan, — úgy a' nem trágyázásnak nagy hasznát dohánytermesztési tekintetben, tisztán kiszámíthatjuk.

Harmadszor ellene kell mondanom azon előítéletnek, hogy a' trágya a' dohány izét elrontja. Ezt széltiben rebesgetik, egy ember a' másik után, ámbár senki nem tapasztalta, mint közönségesen hiszik, hogy a' kövér do-

hány festékre használtatik, jóllehet senki dohányfestéssel színezett szövetet nem látott, a' mint nem is létezik. Illy rosszat pedig kivált a' juhtrágyáról terjesztgetnek. Én ezen ítéletet megczáfolólag, évről évre meg szoktam tartani egy pár csomót szintazon fajból, 's szintazon föld trágyázott 's trágyázatlan részében termesztetteket. Illy dohánnyal még most is szolgálhatok, még pedig friss juhtrágyával homokföldben termesztettel; 's kiki láthatja, hogy a' trágyázott 's trágyázatlan földben termett dohány közt más különbség nincs annál, hogy amaz nagyobb levelű és sokkal jobban ég.

Trágyázni tehát mindenesetre kell a' földet, e' nélkül okszerű földmivelés nem is gondolható. A' dohányföldök trágyázását a' dohánygyárosok nem győzik eléggé ajánlani, mert szerintök a' dohánylevelek csak ez által nyernek elegendő tartósságot és nyulékonytságot; mi kivált szivarkészítésre nélkülözhetlen kellék. A' cs. kir. kincstár dohányszedő tisztjei is szinte ezt prédikálják a' dohánytermesztő községeknek; a' dolog tehát semmi kérdést nem szenvedhet, 's csak alkalmazásáról lehet még szó.

A' földmivelők a' trágyát a' földnemhez képest szokták alkalmazni. Agyagra, mivel ez hideg föld, hevítő trágyát használnak, tehát ló- vagy juhtrágyát; homokban, mivel a' nap sugaraitól megmelegszi, marha- vagy sertés-trágyát. A' dohány meleg földeket szeretvén, hevítő trágyát is kíván, 's köztapasztalás szerint juhtrágya után díszlik legpompásabban. A' hollandiak, Európában a' legügyesebb dohánytermesztők, ezt használják kirekesztőleg, állott állapotban, tavaszkor hordván ki dohánykertjeikbe. A' melly földben agyag a' tulnyomó rész, ott dohánytermesztésre nélkülözhetlen, futóhomokban marhatrágyával vegyíthető. A' tyuk- és galambtrágya még hevesebb és hatóbb, de nagy mennyiségben nem szerezhető, azért ezt a' termeszto vizben felolvasztva csupán melegágyra 's a' kiültetett rászta táplálására használja.

Alkalmazzuk most a' mondottakat adott esetekre. A' ki dohányt termesztteni akar, mindenekelőtt az iránt kell tisztába jőnie: pipa-, szivar- vagy burnótdohányt termesszen-e? Ezt földje minősége határozza, melly próbák által bizonyosabban kinyomozható, mint vegytani elemzés útján. Ez meg lévén határozva, szerezzünk magot, hazait vagy külföldit biztos kéztől 's célunkhoz képest, nemp. o. szivardohányt, pipadohányt termő földbe, 's így megfordítva. A' legjeiesebb hazai pipa-, szivar- 's burnótdohányokat utóbb nevezendem meg, az amerikaiak közül pipadohány terem Kentucky-, Ohio- és Marylandban, burnótdohány Virginiában, szivardohány Lousiánában 's Cuba szigetén. Ez utóbbi a' legjobb, kivált a' Havanna név alatt árultatni szokott. A' megszerzés Amerikából bajjal jár, mert a' dohánytermesztők ott keresetöket kockáztatni nem akarván, e' tekintetben féltékenyek. Éjszakamerikai magvakkal azonban a' Magyar Gazdasági Egyesületnek kedveskedni szokott Schwarz úr éjszakamerikai consul, pécsi hazánkfia; havannai magvakat pedig, mint hallom, szerez Vámosy Dániel úr, hamburgi nagykereskedő. Ha a' biztos uton szerzett amerikai magvak alkalmas éghajlat alatt jó földbe vettetnek el, 's a' nyert termés lehetőség szerint elfajulástól megóvatik, ez által hazai dohányunk kétségkívül nemesíthető, főtekintetünket azonban mind a' mellett hazai fajainkra, 's azoknak lehető legtekélyesebb termesztésére kell fordítanunk.

A' trágyázás is tekintettel földünkre és a' természetű dohányra intézendő. Pipadohánynak elég földünk középerőbeni tartása; szivar- és burnótdohány alá ellenben minden évben trágyáznunk kell, és pedig ó juhtrágyával, mert ez ad a' szivarleveleknek szükséges nyulékenységot, és salétromos részeinél fogva jó égést; burnótnak használva pedig illy dohány, igen hatalmasan működik a' szaglás műszereire.

A' mag meg lévén, 's beállván az idő, a' természetéhez fogunk. Erre mindenek előtt melegágy kell.

Alföldi dohánytermesztőink, az úgynevezett dohányosok, nem meleg, hanem hidegágyat készítenek magvetésre. Tudniillik még ősszel kiszemlélvén egy napos, szél ellen védett helyet, egy holdra számítva, fél ölnyi széles 's két ölnyi hosszú ágyat ásnak fel, a' földet apró juhtrágyával összevegyítvén. Tavaszkor, mihelyest az idő engedi, kicsiráztatják a' vászonba takart 's langyos vízzel locsolgatott dohánymagot meleg szobában, bevetik az ujonnan felkapált ágyba, 's ráhíntvén egy kis földet, az egész ágy felszínét apró juhtrágyával borítják be, hogy a' rása egyenesebben nőjjön, 's a' derek ellen takarva legyen. Az ágy napos száraz időben reggel és estve locsoltatik, 's éjjel kákából készült takaróval (hasurának nevezik) fedetik be.

E' módja a' magvetésnek a' dohányosok közt közdívatú lett, mert semmibe nem kerül. Egy jó oldala van: a' dohányrása illy ágyban el nem kényesztetik, 's hideg földből hideg földbe ültetettvén át, sokkal könnyebben fakad meg. Ellenben már a' mag csiráztatása nem épen természetes, sőt némileg erőszakoltatás; az elvetésnél a' csirák letöredeztetnek, 's illy hideg ágyban a' gyöngénövénykéek általában nincsenek az idő viszontagságai ellen elegendőleg védve. Keletkező erősebb derek tönkretethetik, új hidegágyat ugyan utóbb is csinálhatunk, de elkésünk az ültetéssel, 's ha szép napos tavasszal nem áldatunk meg, termésünk későn érend, 's ki tudja száradhat-e meg az őszi ködök beállása előtt. Sarju-termesztésről pedig épen szó sem lehet, hanem kénytelenítve látjuk magunkat a' sarjuhajtásokat a' fagyok beállása után (mint ez a' pusztákon közszokás) juhainkkal leetetni.

Mások melegágyat készítenek ugyan, de azt ablakkal nem fődik be, hanem csak szalmatakaróval vagy gyékénnyel; vannak, kik ezt is elmulasztják, 's egyedül galy-

lyakat raknak tetejére, hogy a' baromfi a' magvakat ki ne kaparja. Bátky Károly végre a' magvaknak egyenesen a' dohányföldre való vetését ajánlja, hogy az átültetést megkíméljük. A' magvak az igaz kikelnek, mint tavaszkor minden dohányplánta alatt kisarjadzik a' kiszáradott mag, ha a' föld fel nem ásatik; de megmarad-e? azt csak az úr isten tudhatja. Amerika déliesebb vidékein ezen mód az igaz divatos, de azonban ott más éghajlat van, 's a' dohány sebesebben nő és érlik; nálunk e' vetés mellett, maga az indítványozó ítélete szerint, egy jó meleg ágysoha sem felesleges, mert nélküle termesztésünk a' véletlenre bízatnék.

A' dohánymagot martiusban kell elvetni, hogy a' rászát még a' nagy hőség előtt kiültethessük, másképp nehezen fogamzik meg; továbbá, hogy a' dohánynak ideje legyen megérni, teljesen kiszáradni 's a' sarjudohányt is eltakarhassuk. A' melegágygyal pedig fukarkodni nem kell, inkább tegyünk többet mint szükség, mert ez biztosítja termesztésünket, 's előre senki sem tudhatja, fagy, jég vagy hernyó nem pusztítja-e majd a' kiültetett rászát. Azért ha nagyban üzzük a' dohánytermesztést, tanácsos minden tizennégy nap mulva új melegágyat készíteni, martius elsején, tizenötödikén, 's aprilis elsején.

A' melegágy elkészítését nem örömet adom elő, mert ezt kertésznek úgy is tudnia kell, 's félek, nehogy ez által egy pár ívre számított munkácskából fontosabb dolgok szoruljanak ki. Tehát csak a' legszükségesebbet kezdők számára. A' dohány-melegágy abban különbözik másoktól: hogy azt jó melegen el kell készíteni, gyakrabban locsolni, 's nem üveg-, hanem olajozott papírablakokkal fedni.

A' trágya, melly hozzá vétetik, mint közönségesen tudva van, friss lóganaj. Ennek elébb vagy rakáson meg kell melegedni, vagy betaposása után a' gödörbe, mi végből a' deszkaláda azonnal ráboríttatik, 's széleikkel egy-

másra rakott deszkákkal befedetik. A' gödör mélysége, melybe a' trágya betapostatik, az időjáráshoz méretik, martius elején két lábnyi mélyet kell ásni, közepén másfélnyit, 's aprilben elég egy lábnyi. Ha a' melegágyat, vakandoktól féltvén, földszín felett készítjük, a' gödör még csekélyebb lehet. Betapostatván a' trágya, langyos vízzel erősen meglocsoltatik, 's ha teljesen megmelegedett, $\frac{1}{2}$ lábnyira beföldeltetik, 's a' föld vízbe felolvasztott tyuk- vagy galambtrágya-lével leöntetik. Legjobb a' friss átrostált erdei vagy gyepföld. Ha közönséges kertit használunk, még őszkor $\frac{1}{6}$ rész apró juhtrágyával meg kell azt keverni. Most jó a' magvetés.

A' mag tíz rész homok, hamu, dohánypor vagy parázs földdel (csak más színű legyen) vegyítettik, 's egy deszka segítségével vagy szabad kézzel vagy kis szitával szóratik az ágyra. Tudniillik a' melegágynek egy részét szabadon hagyván, a' mellette fekvőt az említett deszkával fedjük be, a' szabadon hagyottat bevetvén; azután felemeljük a' deszkát, 's tovább tévén, ismét az előbbi deszka alatt volt helyet hintjük be, 's így végig. A' mag élén vetve, $\frac{1}{2}$ hüvelyknyire földet rostálunk rá 's ezt ismét tyúkganél-lével öntjük le. Megjegyzem itt, hogy ezen tyúk-trágyát vagy valami ócska zsákba kell usztatnunk, vagy ha ezt nem tesszük, használás előtt szitán leszűrünk, másképp a' föld 's utóbb a' kikelt rása is ganéljal borittatik el. Locsolás előtt pedig a' vegyítéket mindig fel kell keverni. Ez meglévén, a' papirablakok meletelesen tétetnek a' ládára, mi végett hátulsó oldalának magosabbnak kell lenni. A' rámára feszített ablakokat legjobb tíz rész terpentín 's egy rész mastix-olajjal bekenni. Azután a' szalmatakaró rátétetik, 's erre deszka deszkára, hosszú széleikkel egymásra. Így betakarva áll a' melegágy, míg a' magvak kikelnek, kivéve mikor locsoltatnak, mi minden másod nap történik, kis igen apró lyukú kannácskával, millyet a' virágkertészek használnak. Na-

gyobb lyukú kimosná az apró magvakat. Ha a' magvak kikelték, szép időben szeleltetnek, 's ha a' plánták gyöngék tyúkganéj-lével locsoltatnak, ha erősek, langyos vízzel.

Hogy a' plánták jól meggyökerezhessenek, mi fogatanatos átültetésökre szükséges, minden egyesnek 1 négyszegű hüvelyk tér szükséges. Gyéren kell tehát a' magot vetni; mi azonban gyakorlatban nem igen követtetik. A' termesztő nem tudván, hány mag fog kikelni, inkább sűrűbben veti, sőt történik, hogy melegágyunk némelly helyei rászával tömvék, midőn mások üresen maradnak. A' sűrűség ellen eddig más orvoslást nem tudtak, mint a' kitépést. Jobbat mondok, 's ez — az átültetés. Meglocsoljuk melegágyunkat, 's a' sűrűn álló plánták legerősebbjeit lassan kihuzogatva, átültetjük az üresen maradh helyekre, borús időben, vagy estve, midőn három levelűek. Az átültetés után a' melegágy újra meglocsoltatik, hogy a' kihuzás által felszaggatott föld a' rásza gyökereire ismét rátapadjon; a' melegágy azután betakartatik, 's másnap úgy bánunk vele mint szokás. Minden rásza megfakad. Ha pedig a' kikelés általában nagyon sűrűn ütött volna ki, új melegágyat készítünk, 's ebbe ültetjük át a' kihuzogatott plántákat, mindegyiknek 1 négyszegű hüvelyk tért adva. Ezen plánták erősen meggyökeresédnek, átültetésükor legkönnyebben fakadnak meg, 's a' legszebb, 's nemesebb dohányt adják. Az egész pedig semmi fáradságba nem kerülő multság.

Ebből áll a' melegágy kezelésének veleje. Hogy napos, szél ellen védett helyre helyezzessék, ezt alig szükség mondanom. Egyébiránt áztattassék-e elvetés előtt a' mag vagy nem, salétromos vagy trágyával kevert vízben? az nem lényeges; de igen az, hogy a' magot jól megmelegedett földbe vessük, mert a' dohánymag nehezen kél, 's a' kikelt sarjadékot hideg vízzel ne locsoljuk, 's a' dudvától tisztán tartzuk

Ha a' dohányrása a' melegágyban 6 leveles, át kell ültetni. E' végre a' földet már eleve készítsük el. Hányszor szükség a' dohányföldet felszántani, az a' föld minőségétől függ. Homokot elég őszkor és tavaszkor egyszer, szivós agyagnak négyszeri felszántás sem sok. Egyszeri felásás pedig felér három szántással.

A' kiültetés május elsejétől június 15-kéig történik, a' májusi ültetés rendszeren legjobb dohányt ad. Ültetni pedig vagy sinór után szoktunk, vagy nagyobb ültetvényeknél soroló gereblyével. Ennek három foga van, a' két első a' plánták közti tért, a' harmadik a' járóhelyt jelöli ki. Első huzása sinór után történik, utóbb a' húzott utolsó vonalt használjuk sinórmértéknek.

Milly távol álljanak a' sorok 's plánták egymástól? az a' föld termékenységétől 's a' levelek nagyságától függ. Sovány homokban, mint Verpeléten, egy tenyérnyi távolra ültettetnek, mások 3 lábnyira; 's Mack úr, kinek a' locsodi pusztán termesztett szivardohánya elhiresedett, 4 lábnyira helyezi el. Különbséget itt a' czél is tesz. Pipadohányt könnyűnek 's sárgának szeretünk nevelni, tehát a' plánták és sorok sűrűbben ültethetők; mert a' sűrűn ültetett dohány kisebb, gyöngébb és sárgább, legalább bágadtabb színű. Szivardohálynak ellenben nagylevelű, barna dohány kell, ettől tehát tér és nap el nem vonható. A' két sor plánta után következő járóhelynek pedig mindenkor 3 lábnyi szélesnek kell lenni, hogy a' kapálást 's kacsolást kényelmesen elvégezhessek, a' nélkül, hogy a' növénynek földjét letaposni kénytelenítetnénk. Továbbá, hollandiai módra 1 lábnyi magos töltésekre (bogárhátra) ültessük-e plántáinkat, vagy szokott módon laposra? ezt is a' föld minősége 's fekvése határozza. Paron szükségtelen a' töltés, 's homokban alkalmazhatlan. Elhordaná a' vihar, 's a' plánták kiszáradnának. Ellenben agyagban 's alantabb fekvő helyeken a' töltés eléggé nem ajánlható; mert a' dohány nedves állást nem szeret, 's a'

plánták magosabbra esvén, leveleiket olly könnyen össze nem piszkolhatják. Lapályos helyeken minden sor töltésre jön, kevésse alatt fekvőkön két sor. Hogy a' plántákat még azon felül töltetni ne kellessen, zsinór után huzandó árkocskába ültettetnek. Ez homokban sem szükségtelen, ha laposan ültetjük ki a' dohányt, nem kell azután magosra töltögetni, 's a' szél el nem hordja a' homokot a' gyökerekről.

Az átültetés pedig ekkép történik: csendes eső után, midőn nagy hőséget és záport nem várunk, reggel meglocsoltatik a' melegágy; azután borús időben akármikor, naposban pedig csak délutáni három óra után, óvakodva kihuzogatjuk a' legerősebb rászát, 's a' rátapadó földdel együtt kosárba rakjuk. Hogy a' gyökerek ki ne száradjanak, a' kosár fenekére nedves ruhát kell teríteni, 's más nedves ruhával a' plántákat befedni. Az átültetés pedig azonnal történjék, ültetővel, eldobván a' görbe vagy hiányos gyökerű plántákat; a' földet óvakodva a' gyökerekhez nyomkodjuk, tálforma mélységet csinálván körülöttök, hogy a' víz el ne folyhasson, 's azután meglocsoltuk azokat egy hétig mindennap tyúkganéj-lével. Némelyek lapuval is fedik, vagy más lombbal, ezeknek végeit görönggyel terhelvén, 's azt állítják, hogy az így fedett rászát a' pajod nem bántja.

A' dohányrása megfogamzására a' földnek nedvesége lényegesen megkívántatik; azért mint mondtam, eső után kell ültetni; de mit tegyünk, ha nem esik? Akkor reggel kapafokkal megütjük az elültetendő plántának helyét, 's az ekkép képezett mélyedésbe víz öntetik; délutáni 3 óra után az ültetővel lyukat szúrunk, a' plánta beleültetik 's tyúkrágya-lével meglocsoltatik.

A' rása megfogamzását pedig igen elősegíti, ha a' melegágyban elkényesztetett dohányplántákat elébb a' szabad levegőhöz szoktatjuk, a' melegágyat éjjel nappal fe-

detlenül hagyván. Minden kiültetés után pedig a' meleg-
 ág ujonnan meglocsolását el ne mulasszuk.

Akár mint iparkodjunk pedig, a' kiültetett plántákból
 sok el fog veszni; némelyek elhervadnak, másokat kirág-
 ja a' pajod 'sat. helyökre tehát a' melegágyból ujakat kell
 ültetnünk, és pedig azonnal 's fáradhatatlanul. Mindez az
 előadott módon június 15-kéig történik. Azontúl kifogyunk
 az időből, 's ha a' helyeket üresen nem akarnók hagyni,
 vagy répát, vagy káposztát kellene ültetnünk.

Megfakadván a' kiültetett rásza, azt kapálni kell, mi
 rendszeren háromszor történik. Először a' kiültetés után 10
 —14 nappal, másodszor midőn a' növények fél nagysá-
 gukat elérik, harmadszor, 's ekkor szél ellen való erősí-
 tésükre feltöltögetjük a' földet, mikor virágbimbóikat hán-
 yni kezdik. Ha sarjudohányt nevelünk, akkor a' kórók
 kivágása után, mint utóbb látandjuk, még negyedszer
 is megkapáztatnak.

Az első kapálást Bátky Károly valami tört késsel a-
 karja eszközölte, 's helyesen; mert rövid eszköz inkább
 áll hatalmunkban, csakhogy erre a' kertészekről szél-
 tiben használt, a' vakolóhoz hasonló kézikapa alkalmato-
 sabb. A' második és harmadik kapálást közönséges kapá-
 val tehetjük, csak óvakodva, nehogy a' dohány gyöke-
 rei megsértessenek, azért a' tő körül mindig laposan kell
 kapálni, 's feltöltögetéskor a' föld a' járóhelyből veendő.

Locsolni a' dohányt csak kerti természetnél lehet,
 legjobb reggelnap felkölte előtt 's legalább míg fél nagy-
 ságát eléri.

Ásóval 's kapával jól művelt dohányföldet nem kell
 gyomlálni, mert el nem lepheti a' dudva.

Jól locsolt 's kapált dohány sebesen nő, 's nem soká-
 ra fejezni 's kacsolni kell.

A' fejezés (hegyezésnek is nevezik) a' feltöltögetés e-
 lőtt történik. Midőn tudniillik a' dohány virágbimbóit
 hajtani kezdi, meghatározzuk a' levelek számát, erősebb

tőnek 10 levelet hagyván, gyöngének 8, 's azután letörjük virághajtását, 's minden rongyos levelet.

A' verpelétiek, 's általában kik kislevelű gyöngé dohányt termesztének, nem szokták a' szárazakat fejezni. Ott tenyérnyi távolságra egymástól tő tő mellett áll, négyszer hatszor annyi, mint másutt egy holdon, 's ha a' száraz fejeztetnének, a' természetők nem győznék a' kacsolást.

A' plánta tudniillik hegynövésében megakasztva, oldalvást többől 's a' levelek hónaljaiból sarjakat 's kacsokat hajt, melyek, ha azokat ujjainkkal megfoghatjuk, szorgalmasan letörendők, háromszor, négyszer egymásután, arra ügyelve, hogy el ne hatalmazzanak, 's a' leveleket nedveiktől meg ne fosszák, de olly csékélyek se legyenek, hogy azokat csak erőszakkal letisztíthassuk, mert ez esetben a' levelek kocsányait megsértenők, mi növésüknek ártana.

Fejezni 's kacsolni pedig minden dohányt kell, kivált a' szivar- 's burnótnak valót, mert ez által a' levelek annál nagyobbakká, tartósabbakká, erősebbekké 's barnábbakká válnak. Kivételt csak a' pipadohány tehetne némelly esetekben, ha azt gyöngébbé akarnók tenni, mert e' dohánynál a' levelek nagysága 's barna színe úgy is számba nem vétetik. Kacsolni azonban a' pipadohányt is elmulaszthatlanúl szükséges, mi kevés fáradságba kerül; mert a' nem fejezett dohányszár kevés sarjakat 's kacsokat hajt.

Ültetvényekben, hol minden két dohánysor közt járóút van, a' kapálás, fejezés 's kacsolás ez útról eszközendő, nehogy [a] plánta-sorok földjét letapossuk.

Minél szorgalmasabban kapáljuk ültetvényünket, mennél előbb fejezzük a' növényeket, 's mennél szorgalmasabban kacsoljuk azokat, annál sebesebben gyarapodnak a' levelek, nagyobbakká válnak, 's hamarébb érnek meg. Nem fejezett pipadohány silányabb, kisebb levelű, könnyebb, sárgább, 's későbbben érik.

A' fejezést és kacsolást pedig nem jó nedves időben vagy forró napkor tenni, hanem délután, midőn a' plánták leszáradtak, 's a' forróság szünőben van. Nedves időben vagy harmatkor általában dohány közt nem kell járni, ez árt a' leveleknek, sőt sok dohánytermesztő ennek tulajdonítja a' ragyát.

Eljutottam azon ponthoz, hol végre egy körülményről kell szólanom, melly eddig hazánkban tekintetbe nem vétetett, de mellyet ezentúl, megváltozott dohánytermesztési viszonyainknál fogva, többé el nem mellőzhetünk, érttem a' szél ellen védő sövényeket.

Mi eddig egyedül pipa-'s burnódohányt termesztünk. Ha a' levelek használáskor összevágatnak vagy porrá töretnek, szükségtelen épségükre nagy szorgalmat fordítani; de másképen állnak a' viszonyok a' szivardohánynál. Széltől összetépett, rongyosult levelet szivarborítéknak nem lehet használni; a' szivardohány-termesztőnek tehát a' levelek épségére nem lehet elegendő gondot fordítani. Hollandban, hol a' dohánytermesztők szabad földbirtokosok, 's a' dohányt kertjeikben mindig szintazon a' helyen termesztik, a' dohánylevelek lehető épségben megtarthatása végett, az ültetvényeket eleven sövényekkel veszik körül. Használható erre minden tárgy, melly a' vihart feltartani vagy mérsékelni képes, tehát épületek, deszkakerítések, sövények 'sat. De ezeken kívül a' szélnek leginkább kitett oldalon eleven sövényeket is alkalmaznak; mire az orgonafa ajánltatik, mert lombjait a' hernyók nem bántják. Én az idén a' főoldalon egy határvo-nalként a' kertben álló bodzasövényt használtam, a' többi oldalokat babsövényekkel kell körülvenni, 1 ölnyi magosságra. Jó erre mindenféle futóbab, különösen a' nagy kék-veres pettyekkel 's gyönyörű veres virágokkal; szintolly használható a' nagy fehér hasonszínű virágokkal. A' hollandiak pedig illy sövényekkel minden 6 négyszegű ölet kerítenek körül, négyszögben, az egyik sarokban rést

hagyván, mellyen a' munkás bemehet. E' futóbabok sorban ültetnek; olly tömötten, mint azt természetösök engedi, 's egy ölnyi karókra futtattatnak fel. A' karók mellékágait nem szokták egészen lenyesni.

A' dohány védtelenül állván, nagy leveleinél fogva a' szél martaléka; tehát védett álláspontot kíván, 's csak illy babsövények oltalma alatt díszlik egész pompájában. Ne aggódjunk, hogy az által a' növények naptól 's levegőtől megfosztatnak; nap és levegő áthatnak, de a' viharnek ereje megtöretik. Hogy azonban a' babsövények a' dohánynak olly korán, mint lehet, oltalmára lehessenek, ki kell a' babot ültetni, mihelyest azt az idő engedi.

Ezen babsövények nélkül szivarborítéknak használható dohányt csak történetesen lehet termesztetni, azaz: ha Boreas ő nagyhatalmassága azt engedi. Segítségükkel 's czélszerű szárítás által, a' hollandiak e' tekintetben remekelnek. A' ki illy hollandias szivarboríték leveleket látni akar, adasson magának Portorico szivarokat Philipps testvérek brüsseli gyárából, mellyek itt Pesten is széltiben kaphatók. Belsejök amarikai dohány, külsejök hollandiai boríték-levél. Egy szín terül el az egész levelen, 's ezer szivar közt nincs egy, melly más színű volna. Illy leveleket kell nekünk is előállítunk, mert rájuk a' szivargyárakban a' legnagyobb szükség mutatkozik. A' hollandiai szivardohány magvait egyébiránt volszerencsém megszerezni, 's jövő évben ezzel is teendek kísérleteket.

Ha a' dohánylevelek érni kezdenek aratásuk beáll. Ezt vagy hollandiai vagy amerikai módra kell eszközölni. A' hollandiak háromféle levelet különböztetnek meg egy dohányszáron: homokleveleket (Sandgut), földleveleket (Erdgut), és színleveleket (Bestgut). A' levelek alólról felfelé érven, előbb a' homok-, azután a' föld-, 's végre a' színleveleket szedik le, 's elkülönözve szárítgatják azért, mivel külön czélokra használtatnak: a' homokleveleket pipadohányra, a' földleveleket szivarra, 's a' színlevele-

ket burnótra. Magyarország végtelen alföldi fekete földü vagy homokú térein szivar- 's burnótdohány terem; e' dohány homoklevelei (az úgynevezett aldohány) most is olcsóbb pipadohányra használtatnak, de a' föld- 's színlevelek együvé csomóztatnak, a' termesztő és gyáros legnagyobb kárával. E' körülményre dohánytermesztőinket különösen kell figyelmeztetnem, 's teszem ezt a' gyárosok kérelmére. Szivarnak a' dohányt másképp kell forrasztani, másképp burnótnak; azonkívül a' földlevelek más forrasztást kívánnak, mást a' színlevelek. A' különbség időben 's belterjességben (intensio) áll. Ha már mind a' két rendű levél együvé csomóztatik, mit tegyen a' gyáros? Ha szivart akar készíteni, a' színlevelek elegendőleg nem forrtak, ha burnótot, a' földlevelek tulforrtak, 's elrontják a' színleveleket is. Vagy leveleztesse át a' csomókat? De száz vagy ezer mázsánál mennyi forint megy e' kezelésnél szükségtelenül veszendőbe, mellyet a' termesztő zsebébe dughatna, ha az aldohány felett álló 4 földlevelet, mellyek vékonyabbak 's könnyebbek, a' mint azokat külön leszedi, 's pórásra fűzi, külön csomózná is; mert még egyszer mondom: az egy plánta külön levelei különbözők nagyságra 's erőre, azért a' gyárosoktól külön czélokra is alkalmaztatnak. Ha a' dohányszál korán fejeztetik, felül állanak a' legnagyobb, legnehezebb, legerősebb 's barnább levelek. Ezek burnótra legjobbak; utánok jönnek a' földlevelek, ezek kisebbek, vékonyabbak, könnyebbek, és azért szivarra, 's kivált szivarborítékra leghasználatóbbak. Alul végre állanak a' homoklevelek, csak olcsó pipadohányra valók.

Az amerikaiak egyenkint nem szedik le a' leveleket, hanem az egész plántát vágják ki, 's hegygyel lefelé függesztik fel szárításra. Amerikában az érési processus sebesebben foly le, 's azért a' levelek körülbelől egyszerre érnek, 's egyszerre arathatók. Nálunk ez, mint már megjegyzém, nem úgy van, miért is az amerikai módnak al-

kalmazása egy kis változást szenved. Először ugyan is a' plánta virághajtását korán le kell törnünk, mert addig nem várhatunk, míg a' hegylevelek megérnek. Másodszor a' színlevelek meg nem érven, mikor a' homoklevelek már sárgulni kezdenek, ezeket elébb egyenkint le kell tördelnünk, 's azután mikor a' föld- és színlevelek babosodni kezdenek, a' szárt levágnunk.

Itt még az érés kellő pontja jöhetne kérdés alá. Hogy a' leveleket éretlenül le nem kell tördelnünk, onnan világos, mert illy levelek nem sárgulnak meg, 's pipába káposzta-szagúak, szivarban pedig bűdösek. Érésük jele az, ha színüket sárgábbra változtatni kezdik 's babosodnak. Éretlen levelek gyöngék, teljes érettségben állók legerősebbek, túlértek, megint gyengülni kezdenek. Pipadohányt azért teljesen meg kell hagyni érni, 's nem kell a' túléréstől féltetni, mert sárgának és könnyűnek kell lennie. Szivardohányt ellenben a' túléréstől óvni kell, szakasztani kell a' leveleket, midőn babosodni kezdenek, máskép tartósságuk csökken; mert szivarkészítésre szívós 's nyulékony levelek szükségesek.

Leszedvén az anyaleveleket a' sarjútermesztéshez fogunk, vagy inkább még valamivel előtte. Mihelyest tudniillik az anyalevelek növésben megállapodnak, 's az érés processusa kezdődik, a' gyökerekből föld alatt feltolakodó sarjából meghagyunk egyet, a' legbujábbat, mely az alatt, midőn az anyalevelek érnek, vígan 's sebesen nő. Leszedetvén az anyalevelek, egy délután levágjuk az anyakórót földszint, 's másnap megkapáltatjuk ültetvényünket. Ez most egészen új plánta, mellyel szintúgy kell bánni, mint elébb az anyaszárral, korán lecsipjük virághajtását, 's szorgalmasan kacsozzuk. Sarjuszárnak elég 6—8 levél, annál becsesebbek lesznek, 's szivarborítéknak igen alkalmasak, mert nagyságra, színre, finomságra, igen hasonlítanak az anyaszár föld-leveleihez, sőt ezeknél még épebbek, mert az alatt magosra emelkedvén

a' babsövények, a' szélről el nem rongáltatnak, 's így történik, hogy hollandiai módon természetén szivardohányunkat, éghajlatunktól segítve, még sokkal jobb hasznát vehetjük a' babsövényeknek, mint magok a' hollandiaiak, kik éghajlatuk mostohaságától gátolva, sarjudohányt nem nyerhetnek.

Sarjudohány termesztésre azonban még nálunk is kedvező éghajlat, meleg föld (kivált homok), korai melegágy, szorgalmas kapálgatás és kacsolás szükséges. Illy körülmények közt azonban, felette sebesen érnek az anyalevelek 's (rendkívüli mostoha időjárást kivéve) biztosan nézhetünk a' sarjú-aratásnak elébe.

Csetneken, hol az éghajlat mostohasága 's a' sárga agyag-föld a' sarjudohány termesztését lehetlenné teszik, csak akkor csipik le az anyaszár virágkoronáját, mikor már utolsó hegylevelét is kifejté. Ezen hegylevelek legkisebbek ugyan, de legvastagabbak, nehezebbek, barnábbak 's legerősebbek. Ha alföldi dohánytermesztőink, kik sarjudohányt úgysem termesztenek, a' hegyleveleket meghagynák, alkalmasint ezekből készülne a' leghathatósabb magyar burnót.

Ki saját magból akarja termesztetni dohányát, annak, ha egy fajta dohányt művel, a' legszebb 's legerősebb plántákat magnak kell hagynia, ha pedig több fajtát termeszt, akkor a' mag-plántákat külön kell ültetnie, 's a' legnagyobb szorgalommal ápolnia; mert a' változatok különböző éghajlat 's föld befolyása által keletkezvén, a' himpor általi elfajulásnak igen kitétetvék. Kozina úr, az egyetemi fővénzkert főkertésze, a' nic. tabacumnak 16 változatait termesztette, 's három év alatt egy lett belőlük.

A' magplánták leveleit megszokták hagyni, hogy a' levegőből is tápláltassanak, ellenben a' virágbimbókat, a' mag annál tökéletesebb kiképezése végett, nagyobbára letördeljük, meghagyván csupán 6 vagy 10 középen állókat, mint ezt a' kertészek a' virág-magplántákkal is teszik.

Ha a' magtokok megbarnulnak 's repedezni kezdenek, egyenkint levágandók, mert a' dohány virágbimbói egyszerre nem fakadoznak, tehát meg sem érlelik magvaikat, hanem egymásután; ha tehát az egész magkoronát szárasztól együtt levágnók, az érett maggal éretlent is aratnánk.

Kinek ez kicsinyded bibelődésnek látszik, kövesse a' dohányosok példáját. Ők meghagyják az egész középső virággörbét, 's ha azután a' mag érik, minden vörösfényes nap délutáni órában a' menyecskék a' magplántákhoz rándulnak, meghajtják hegyeiket 's kirázzák a' magot kötényeikbe.

Akármely módon szedjük pedig a' dohánymagot, aratása után jól ki kell azt árnyékban szárítani, a' tokokból kirázni, 's nem fűtött száraz helyen vászon-zsacskóba rakva eltartani.

Be nem rekeszthetem a' dohánytermesztésről szóló szakaszt a' nélkül, hogy a' dohány ellenségeit egy pár szóval ne említsem. Ezek az időnek viszontagságain kívül a' kártékony állatok és növények.

Az időjárás részei közé tartoznak a' derek, a' jégeső és a' viharok.

Fagyok ellen a' kiültetett rászát nem lehet oltalmazni, 's a' dohánytermesztőnek egész okossága e' tekintetben csak abban tűnhet ki, hogy a' kiültetés idejét jól megválasztja, 's ha számítása kudarczot vall, melegágyaiban pótlékot talál. Azért ajánlottam nem egy, hanem több különböző időben készült melegágyak készítését, mert a' dértől megcsipett rászát helyett újat kell ültetnünk.

Ha jégeső összececsépli ültetvényünket, vágjuk le a' kórókat földszint, 's kapáltassuk meg a' töveket, az új hajtások kipótolandják némüleg a' szenvedett veszteséget. Nálunk úgy is a' jégesők nagyobbára június elején szoktak dühöngni. Ekkor tehát még elég időnk van, sőt új rászát is ültethetnénk. Ha időből kiszorulunk, az elpusztult dohány helyébe kendert vagy kölest lehet vetni.

Vihar ellen kerítések 's az említett babsövények szolgálhatnak oltalomul.

A' robarvilágból a' lótetű és a' földi bolhák kivált a' melegágyaknak veszedelmesek. Minden évben új, friss lóganajjal 's átrostált földdel készült melegágy a' legfogatosabb óvszer. A' földibolhák ellen azonkívül üröm, vagy dohányfőzet sikerrel használható. Egy jó marok ürömről tudniillik egy akó forró víz töltetik, vagy 2 font dohányt főzünk szintannyi vízbe, 's a' kihűlt lével megfecskenkezzük a' rászát.

Az agrotis segétum barna-szürke hernyója *) ellen, mely a' kiültetett rása gyökereit elrágja, egy tapasztalt dohánytermesztő a' terpentint olajat (kis mennyiségben sok vízzel összekeverve) találta fogatosnak. Egyébiránt a' hernyó, ha tetten kapjuk, (azaz: ha sinlődő rászánk bajait szorgalmasan szemmel tartjuk) a' gyökök mellől kikaparható 's megölhető.

Némely helyeken a' löcsögvirág (orobanche racemosa) árt a' dohánynak, gyökereivel ennek gyökereit körülfontván 's a' plántát kiszíván. Korai ültetés 's szorgalmas művelés ez ellen a' legsikeresebb óvszer.

Némelyek az ártalmas állatok közé a' vakandokat is számítják. Ezt feltétlenül nem merném állítani. Minden ártalmas férgeknek vannak ellenségeik, melyeket ismerünk kell. A' természet magára hagyva, vad állapotjában önmaga erejével tartja fenn a' súlyegyent, a' kártékony állatok elszaporodását a' hasznos állatok által körülhatolva. De íme jó az ember tudakosságával, 's oktalanságában felforgatja ezen súlyegyent a' rosznak harczában a' jó ellen, a' rosznak oldala mellett állván, 's ennek diadalmát szerezvén. A' vakandok pusztítja a' lótetűt, pajodot, gilisztákat; a' madarak, békák, gyíkok 's az úgynevezett

*) Pajodnak szokták nevezni; de így nevezik a' scarabaeus melalontha 's a' solstitialis hernyóit is.

husevő robarok nemei: a' carabutok és staphilínok a' hernyókat; ezekkel tehát az okos kertésznek a' kártévő állatok ellen szövetkezni kell, őket nem pusztítva, hanem ápolva, vagy inkább munkásságuknak szabad háborítlan tért engedve. Ez okból a' vakandokat sem kell egészen kipusztítani, hanem csak elszaporodását korlátozni, 's árt hatásának elejét venni. E' szabály mulasztásának köszönik most a' pesti kertészek, hogy kertjeiket a' lótetűk legiói pusztítják, 's ismerek egyet közülök, ki ez előtt minden évben vakandokokat pénzen vásárolt, hogy őket kertjében szabadon elereszthesse. Egyébiránt ez állat ellen 1½ lábnyi mélységű bármi keskeny árok biztosít; a' melegágyat pedig, ha tőlök félünk, egy pár lábbal a' földszin felett kell emelnünk.

Általában pedig szorgalmas, tiszta művelése a' földnek az, mi a' férgek elszaporodása ellen kiváltkép biztosít. Szántassuk vagy ásassuk fel dohányföldünket őszkor, ne hagyjunk rajta semmi dudvát, kivált nem a' levelezett dohánykórókat, 's a' kártékony pillangók nem fogják rájuk rakhatni tojásaikat, 's a' tavaszi napsúgártól kiköltött hernyó nem buhatik a' földbe, 's nem pusztítandja kiültetett rászánkat. De ha lustaságból, mint itt ott szokás, a' melegágyat a' trágyadombon készítjük, hova még őszkor az első dér alkalmával a' lótetűk menekülnek, téli tanyát keresve: akkor ne panaszkodjunk, ha tavaszkor a' búján kisarjadzó rászát feldulják, mert e' bajnak saját oktalanságunk okozója.

II. A' dohánynak szárítása.

Dohánytermesztőink meg tudják termesztetni a' dohányt, még pedig némellyek igen ügyesen, kivált a' magyarok, de a' legjobban termesztett dohány nálunk nem ritkán hiányos fülesztés 's szárítás által utóbb elromlik.

Először ugyan is a' pórázok, melyekre a' levelek fűzetnek, felette hosszúak, 's a' fűzés kelletén túlszoros. Így megizzadnak ugyan, 's ez a' fülesztésnek csak más módja; de a' baj itt az, hogy a' fülesztés menetét kedvünk szerint nem mindig intézhetjük, sőt olykor, ha mértéken túl hágna, meg sem akaszthatjuk. Illy szorosan összefűzött leveleket azután nem is lehet árnyékban szárítani, hanem napon, szabad ég alatt, hol széleik megszáradnak, midőn még közepük zöld, 's így elvesztik azon egyenlő szint, melly szivarborítékra használt leveleknél olly nélkülözhetlen 's annyira kerestetik; szabad ég alatt azonkívül viharok, esőnek, harmatnak, ködnek ki vannak téve, 's nagybani természetnél a' légóvatosabb szorgalom sem mentheti meg mindig az összerongálástól, penésztől 's rothadástól. Az amerikai dohánynak árnyékoldala: gyakori keserősége; a' magyarénak csipőssége. Ez kivált a' legkönnyebb pipadohány, a' vitnyédi- 's verpelétinek tulajdona lévén, meg lehet a' teljesen kimerített minden televényből kifogyott, trágázatlan földből ered: azonban az alföldi kövér földben termett dohány is csipvén, sokkal valóbbszínű, hogy e' kedvetlen tulajdonnak inkább a' hiányos szárítás az oka. Saját dohányom legalább, melyet soha nap nem süt, harmat és eső ki nem lúgoz, akármely földben termesztettem, soha legkisebb csipősséggel sem birt.

Fülesztetni a' dohányt édes honfiai szalmán kell, nem porázon; 's szárítani árnyékban, nem napon. Ha a' dohányt szerencsésen megtermesztettük, itt az idő, hol szorgalmunkat meg kell kettőztetnünk, hogy a' nyert termény fonák kezelés által el ne romoljék, 's fáradságunknak jutalmát arassuk. Amerikában a' leveleket nem szokták ugyan fülesztetni, de ott más nap süt; nálunk a' dohány e' kezelést elmulasztva, fanyar ízét nem veszítené 's zöld maradna; hacsak a' leveleket száron nem akarnók sárgára érlelni, mi kivált szivardohánynál nem tanácsolható, mert

elveszítenék tartósságukat; sőt némi hervasztás nélkül a' felfűzésnél törnének és szakadnának. Hogy pedig a' levelek árnyékban szárítandók, ez annál kevésbbé kétségbe hozható, minekutána dohányt, mint érintém, szabad ég alatt biztosan 's nagy baj nélkül szárítani nem is lehet, 's a' gyógynövények is, hogy saját erőiket ne veszítsék, e' módon szárítatnak. Hogy pedig árnyékban szárított dohány nem sárga, az mese. Fülesszük ügyesen, 's a' homokban természetett dohány nem lesz ugyan bádgyadt szalmasárga, de aransárga, a' mellett valamivel erősebb, nehezebb, nem csíp 's jobban ég.

A' fülesztés ekkép történik. Választunk ha lehet verőfényes napot, 's minekutána a' nap a' harmatot leszárítá (mi lényeges) sorrul sorra bejárjuk ültetvényünket, az érett leveleket letördelvén, 's azokat szint színre, fonákot fonákra tévén, hónalj alá szorítjuk. Ha a' csomó elég nagy, letesszük a' földre, egy más munkás pedig kosárba szedvén a' letett csomókat, lerakja azokat kiterített lepedőbe, melly megtelvén, óvatosan összeköttetik, 's így lepedő lepedő után, míg a' szekér megtelik, 's lassan haza indul. Helyre érvén, a' levelek pajtában vagy padláson hegygyel vagy kocsányaikkal felfelé (az mindegy) egymás mellé szalmára rakatnak, a' mint szedettek, szint színre, fonákot fonákra. Léghuzás a' fülesztésre nem szükséges, 's zárt levegő sem árt. Meg kell pedig jegyeznem, hogy a' levelek nedvesen ne rakattassanak fülőbe, mert akkor igen sebesen rothadásnak indulnak, sőt ha az aratás előtt tartósan esett, bár száron teljesen kiszáradtak, kettőztessük meg figyelmünket, mert illy levelek — mint általában a' kövérek — hajlandók a' rothadásra. Fülőben maradnak a' levelek 3—5 napig. Pipadohány erősebben izzadhat, mert teljesen meg kell sárgulnia; ellenben a' szivardohány levelei tartós fülesztés által elveszítenék tartósságukat; tehát ne hagyjuk teljesen megsárgulni. Mindek felett pedig óvjuk meg dohányunkat a' tulfülesztéstől.

Ha a' levelek barna színt kapnak, szivardohánynak nem valók többé, ha barna foltokat, még pipába is elromlottak; mert ezen barna foltok rothadt térek, melyek semmi életerővel nem bírnak többé, nedves időben meg nem ereszkednek 's simításkor kihullnak. Illy dohány árnyékban szárítva nem csipős ugyan; de kozmás ízű. Hogy tehát a' fülesztést kellő pontján túl ne terjesszük, minden nap a' rakásokat meg kell tekintenünk, 's a' megsárgult leveleket azonnal porázra fűznünk, a' még zöldeket pedig ujonnan összeraknunk, 's ezt ismételjük, míg minden levél megsárgult.

Csetneken, hol igen okszerűen termesztik 's szárítják a' dohányt, más módot követnek. Megsöpörtetik padlásaikat, 's három lábnyi szélességű szalmaágyakat készítenek, borítatlanul hagyván a' köztök eső járóhelyt. Ezen ágyakra a' dohánylevelek egymás mellé rakatnak laposan, egy sor a' másik után, úgy hogy a' következőnek eleje az előtte valótul egy félhüvelykre alantabb essék. E' módnak azon elsősege van, hogy a' levelek így rakva, olly sebesen meg nem melegednek, tehát csekélyebb kockázattal egészen sárgára füleszthetők, mi pipadohánynál igen kívánatos.

Ha a' levelek megsárgultak, tüvel porázokra fűzetnek. A' jó tűnek tulajdona: legyen lapos és sima nyelvű, alsó vége, hol a' zsinór befűzetik, valamivel vékonyabb, hegye pedig széles, hogy annál nagyobb lyukat szúrjon. Megmondom okát. Dohányszárításnál a' természetők semmitől sem félnek annyira, mint a' kocsányok rothadásától. Ha tudniillik a' fűzőtű csekély lyukat szúr, 's ezt a' zsinór egészen betölti, nedves időben megereszkedvén, ha szellő vagy legalább levegő nem fér hozzá, e' lyuk oldalai ki nem száradhatnak, 's a' kocsánynak rothadása ki maradhatlan.

A' porázok pedig, melyekre a' levelek fűzetnek, ne legyenek másfél ölnél hosszabbak, vizirányosan feszíttes-

senek ki, 's a' levelek színt színre, fonákot fonákra füzessenek fel úgy, hogy kocsányaik egymást ne ériék. Ez lényeges, mert illy kezelésnél a' levelek egymásra nem lapulhatnak, tehát biztosan száradnak meg. Hanem biz ezt a' természetnek vagy magának kell elrendezni, vagy legalább felügyelete alatt történjék. Kezelő megfogja hüvelyk 's mutató ujjával az első levél kocsányát, 's a' zsinór végső végére taszítja, utána a' másikat, eleresztvén a' kocsányt, mihelyest mutató ujjá az első levél kocsányát érinti, 's így végig. Legjobb ha a' természet már az aldohány leveleinek felfüzésekor a' pórázokra jövődő levelek számát meghatározza, 's arra utóbb pontosan felügyel. A' pórázokat ugyan felaggatásuk után is gyakran át kell vizsgálni, de ha e' kezelés pontosan vitetett végbe, baj velök többé nem lesz, 's a' gazda drága idejét másra fordíthatja, azon időt, mellyről egy angol példabeszéd azt mondja, hogy pénz; midőn ellenben a' dohányt a' szabad ég alatt szárító dohányos gondja ekkor gyűl meg igazán, kivált ha az időjárás nem kedvező: örökké takarni, 's pajtába be, 's ki kell hurczolni füzereit, azokat átlevelezni, a' rothadó leveleket kitépni'sat. 's mind e' fáradság mellett végre csak úgy boldogul, ha az úr isten esőtől 's ködtől megkiméli dohányát, 's rá sugározta áldott napját.

A' hollandiak pórázra nem füzik leveleiket, hanem egy ölnyi pálczácskákra, meghegyezvén végüket, 's a' levelek kocsányait 1 ujjnyival végük alatt késsel bevágván. E' simára lehámzott pálczácskák a' levelek súlya alatt meg nem görbednek, mint dohányosaink hosszú pórázai, a' levelek össze nem tolakodnak a' közepén, hanem helyükön maradnak, végre a' pálczák a' nedvességet nem szíjják magokba, mellynél fogva Hollandban kocsány-rothadásról annyival kevésbbé lehet szó, mivel a' levelek nem szabad ég alatt, hanem pajtákban szárítatnak.

Az amerikaiak nem szedik le a' leveleket, mint már megjegyzém, hanem a' dohányszárt tövestől vágják ki,

fülesztik 's szárítják. Elmondám, mikép nálunk e' módot követve, a' dohányszárt jókor kell hegyezni, 's a' homokleveleket elébb leszednünk, 's ha azután a' száron maradt föld- és színlevelek megérnek, a' dohányszárat földszint levágnunk. Amerikában vagy a' földön hagyják a' száratok estig, míg meghervadnak, vagy pedig elébb szárazon hervasztják, bevágván a' dohányszárt 's föld felé lekonyítván. Mindez nálunk különböző éghajlatunknál fogva, nem követhető. Vágd be a' plánta szárát a' mint akarod, ha szél le nem dönti, egy hétig is állhat, 's levelei meg nem hervadnak; dönts le vagy vágd ki, 's hadd tövénél; könnyen elpiszkolódik, de a' még álló növények árnyékában estig meg nem hervad. Ez pedig hazavitelére multhatatlan szükséges, máskép a' meredten száron álló levelek töredeznének. Nem marad tehát más hátra, a' kivágott száratok napra kell tennünk, vagy palánkra támasztva, vagy e' végre magosabb karókra feszített kerti zsinórunkat használva. Elvitelre szekérkasba fektetjük a' száratok, 's otthon szintűgy fülesztjük, mint a' leveleket, a' száratok fél, legfelyebb egy lábra úgy egymásra rakván, hogy a' kórók végei kifelé essenek. El ne feledjük ezt, nehogy megint halljam, mikép az amerikai módon szárított dohány zöld marad. Igen, ha fűlőbe nem tesszük; de ezt követve, szintűgy megsárgul, mint a' levelek egyenkint rakva, sőt az így fülesztett dohány nem kap olly könnyen barna foltokat, mert ezt a' kórókban még fentlévő életerő akadályozza. Hogy egyébiránt e' rakások is éber szemmel tartandók, 's ha a' levelek sárgulni kezdenek, a' fülesztésen átesettek, azonnal száraikról letörendők, felfüzendők, 's felaggatandók, a' még zöld levelű száratok pedig ujonnan összeraknia kell, de úgy, hogy az elébb felül esettek alól fektetessenek: mind ez magától értetődik, 's bővebb magyarázatot nem kíván.

A' megsárgult levelű száratok mondám azonnal felaggatandók. E' célra jól kifeszített sinórt használunk, 's a'

körök hegygyel lefelé, minden teketória nélkül, az utolsó levél hónaljára függesztetnek fel. Tapasztalásból szólok, ez legegyszerűbb. A' levelek pedig így legtökéletesebben és biztosabban száradnak; mert össze nem érnek 's lassan száradnak, miért is a' legtartósabb- 's nyulékonyabbak, 's a' kocsány nem lévén átszurva, rothadásnak sem indulhat.

Amerikában 's Hollandban dohányyszárításra külön pajtákat építenek. Szárítani a' dohányt ugyan minden helyen lehet, hol vihar, eső és harmat ellen meg van óva, 's hová füst 's bűdösség nem hat; de e' célra különösen felállított épületek természetesen legjobban felelnek meg szándékunknak. Szárító pajták pusztáinkon is léteznek ugyan; azonban ezek sem elegendő nagyok, sem czélszerűen építvék. Tetejük nádfedél, minden ablak vagy szelelő lyuk nélkül; a' dohány tulajdonképen nem is függesztetik itt fel szárításra, hanem szabad ég alatt karókra, és egyedül a' már félig meddig megszáradt tétetik ide teljes kiszikkadás végett, borzasztó tömötten.

Mivel általában több dohányt nem termesztetünk, mint a' mennyit száríthatunk: ennél fogva a' szárító helyek elrendezése, vagy legalább azok iránti eligazodás az, mi a' dohánytermesztő első gondoljai közé tartozik. Rendszerezett nagybani termesztés azért szárító pajtákat nem nélkülözhet. Nagyságát e' pajtának a' szükség határozza. Helye: az ültetvényhez olly közel mint lehet. Építhető pedig akármelly anyagból, rendesen azonban deszkákból készül, mellyek erős karókhoz szögeztetnek. Tetejük Hollandban: cserép, mivel ennek egyes darabjai szelelés végett feltámaszthatók. Ha zsindelyből vagy nádból készül, egymással szemközt álló ablakokkal ellátandó, azonkívül az előrenyuló eresztől tolódeszkákkal elrekeszhető szelelő-lyukak hagyatnak, 's az épületen elől és hátul ajtók. Hogy pedig esővíz padolatját el ne borítsa, egy lábbal a' földszín fölé emeltetik, 's legalább a' belső térnek fele

deszkákkal boríttatik be, hogy a' dohány körüli munkálatok mind itt végeztethessenek: fülesztés, felfűzés, csomózás 'sat. Az épületet azonkívül más célókra is lehet fordítani, földművelő vagy kertészi szerek eltartására 'sat.

A' budai, tőlem már a' bevezetésben említett monographiában, a' dohányyszárító pajtának rajza közölve van. Én azon nem igen tudok eligazodni. Egyébiránt a' dolog rajz nélkül is minden értelmes ácschal elvégezhető; mert a' pajtának belrendezése (az állások 's léczezet) másképen intéztetik el, ha pórázokon szárítjuk a' dohányt, máskép ha pálczácskákon, 's megint máskép, ha amerikai módon a' leveleket kóróstól együtt függesztjük fel. Fő szempont, hogy levegőt adhassunk pajtánknak, de egyszersmind vihar 's nedvesség ellen is megóvhassuk a' száradó leveleket, minél fogva az ajtók-, ablakok- 's általában minden szelelő lyuknak kinyithatónak 's berekeszhetőnek kell lenni.

Ha a' dohánylevelek a' pajtában megszáradtak, simítani kell azokat, 's csomókba összerakni.

E' tekintetben ne hirtelenkedjünk. A' levelek teljesen legyenek kiszáradva, másképen csomóban perészednek kivált a' kocsányok 's bordák; továbbá tartós nedves időt válasszunk, nyissuk fel pajtánk minden ablakait, hogy a' levelek jól megereszkedjenek, máskép simításkor töredeznek, 's a' mit addig olly sok fáradsággal elértünk, leveleink épsége a' kezelés utolsó stadiumában dugába dől. Pipadohánynál illy kár nem olly érzékeny ugyan, de szivardohánynál kipótolhatatlan.

Simitáskor pedig a' levelek és csomók szépségére is tekintsünk. Inkább kevesebbet simíttassunk, de jól és szépen. E' szépség megkívánja, hogy a' levelek csomózva színnel kifelé álljanak, 's a' legnagyobbak elől. Kötni lehet a' csomókat spárgával, összefont dohánylevelekkel vagy kukoriczahéjjal. A' spárga erre legdivatosabb, de a' dohánynyal vegyülve felette rossz büzt okoz. Az ame-

rikaiak tehát erre dohánylevelet használnak, 's a' magyar legcélszerűbben kukoriczahéjat alkalmazhatna.

A' leveleket pedig csomózni kell, a' mint szedettek, 's felfüggesztettek, tehát a' homok-, föld- 's színleveleket és a' sarjudohányt külön, sőt ha szivardohányt kezelünk, a' rongyos leveleket az épektől is multhatatlanul el kell különöznünk, mert ez által a' gyárost sok munkától megkíméljük, 's az így kezelt dohány ennél fogva drágábban kelend.

A' csomó összelévén simítva, ráülünk, míg a' másik elkészül, 's így tovább; a' kész csomókat pedig, nehogy kiszáradjanak, 's a' levelek töredezenek, azonnal bányába kell összerakni, feltévé, miszerint nem olly nedvesek, hogy azokat penésztől féltetni lehetne; mert ez esetben előbb egyenkint szikkadásra kiteendők.

Simításkor pedig mindenek felett a' rothadt levelek becsomózásától óvakodjunk, mert az egész csomót elrontanók; minélfogva minden irgalom nélkül félrevetendők.

A' zsínórokról csomókba rakott dohány még nyers, 's hogy teljes jóságát elérje, forradásra bányába kell rakni. Ennek eszközlésére az összesimított csomók 4—6 lábnyi magossága négyszög rakásokra tételnek együvé, csomó csomóra, de úgy, hogy a' kocsányok kifelé, a' levelek hegyei befelé essenek. Minél nagyobb e' rakás, minél nedvesebben tételik össze, 's minél melegebb az időjárás, annál hamarébb megmelegedik, 's annál több óvatosság kell, hogy a' forradás mértéken túl ne hágjon. A' rakásokat tehát gyakran meg kell vizsgálni, 's mihelyest jól megmelegedtek, rakattassanak át, a' pipába való dohány háromszor, hogy meg ne barnuljon, a' szivar- 's burnótdohány kétszer, mindig arra nézván, hogy a' belül esett csomók, mellyek legerősebben megmelegednek, felül tétessenek, a' felül voltak pedig a' rakásnak közepébe. Ha átrakáskor észrevesszük, hogy némelly csomók, erősebb forradás következtében a' meleg kenyérhez ha-

sonló szagot terjesztenek, tétessenek félre meghülésre; eleget forradtak.

Ha fontolóra vesszük, mikép ezen kezelés csak a' természetes forradás utánzása, mellyen a' dohány időjártával magától is átesik, 's ha a' mellett tekintetbe vesszük, miképszintelen dohány a' gyárosoktól céljaik szerint még egyszer forrasztatik: úgy könnyen átlátandjuk, hogy a' természetes forrasztás eszközlésében nem lehetünk eléggé óvatosak. Száraz sovány levelek nehezebben melegednek meg, zsirosak hamarább, minden faj úgyszólván más meg más forrasztást kíván. Tegyük tehát inkább kevesebbet, mint többet. Némelly fajokat tanácsos csak 3—4 hétig bányában hagyni; mert a' forrasztás olly tulságos is lehet, hogy a' dohány a' gyárosoktól céljaik szerint többé nem forrasztható; az illetet tehát, mint használhatatlant nem is veszik.

Pipa- 's szivardohány őszkor simíttatik 's rakatik bányába, burnótdohány korán tavaszkor. Martiusban a' csomók még egyszer magoktól erednek forradásba, 's aprilis vége felé vagy majus elején a' dohány teljesen kész.

A' bányából kivett csomók kiszeleltetnek, 's hogy nagyon ki ne száradjanak, 's a' levelek össze ne töredezenek, bálókba kötve az elvitelre és eladásra elkészíttetnek.

Az amerikaiak a' csomókba simított dohányt hordókba sajtolják. Illy módon megnedvesedés 's elrongyosodástól menten a' tengeren átszállítható. E' célra igen könnyű 's szagtalan fával birnak. Mikor a' hordók Európába felnyittatnak, a' dohány meleg, forradása természetesen átment, 's minden célra használható.

Nálunk e' tökéletesebb szállítási mód nem lévén dívatban, a' természetű utolsó szorgalmát arra fordítsa, hogy a' jól behálozott dohány legalább ernyős szekeren szállíttassék a' gyárba, 's annyi szorgalom 's fáradság után épen kerüljön a' vevő kezébe, az eladó hitelét biztosítva 's a' jövő évi eladást elősegítve.

Végre e' szakaszban még a' hazánkban a' dohánytermesztőktől rendesen elkövetett balfogásokról, előítéletekről 's csalásokról kell szóllanom. Az elsőket illetőleg, a' cs. kir. kincstár által kiadott utmutatás írója ezen fejezetet oly fontosnak tartá, hogy előadását azzal kezdi, 's azzal előszeretettel 's körülményesen foglalkozik. E' példát én nem követtem, úgy híven, mikép a' balfogások kitüntetése legczélszerűbben a' javaslatok előadásába sorolható; a' divatos csalásokat 's előítéleteket azonban e' helyen hallgatással nem mellőzhetem.

Dohánytermesztőink nem ritkán, nagyobb nyereség reményében, a' szivardohány csomóiba sarjudohányt dugdosnak. Az értelmes vevő ezt természetesen könnyen észreveszi, 's ez által csak az eladó csalja még magát, kivált ha a' sarjudohány rossz tulajdonú, vagy teljesen ki nem száradt; mert ez esetben a' színleveleket is elrontja.

Mások a' csomókat az által igyekeznek szemre nagyobbakká tenni, hogy belsejükbe apró leveleket, a' csomók hegyei 's szélei felé rakosgatnak. Ha ezeknek kocsányai teljesen ki nem száradtak, rothadásba hozzák az egész csomót.

Vannak még olyanok is, 's ez a' legkárhózatosabb csalás, kik a' dohányt eladás előtt közönséges vagy pedig szalmafedelekről lecsurgott vízzel locsolják, hogy nehezebb legyen, 's az ó dohány színét felvegye. Az illy dohány elveszti minden tartósságát, víz-izűvé válik, elrothad, 's semmire nem használható.

Országokban, hol egyetemi műveltség uralkodik, 's a' gazdaság, ipar és kereskedés tetőpontján van, mint Angliában, az adásvevésben a' becsületességet a' hitelfentartás 's állandó nyereség „conditio sine qua non“-jának tekintik. Honunkban sürgetős szükség a' dohánytermesztőket e' kétségtelen igazság iránt felvilágosítani, 's ez kivált kötelessége azoknak, kik rájuk befolyással lehetnek, a' földesuraknak, gazdasági tisztjeiknek, 's a' lelkészeknek. A'

hottentot felkelvén szalmaágyáról, meggyújtja azt, 's melegedik lángjánál, mitsem gondolva azzal, hogy estve ismét le kell feküdnie. Ezt hottentotok tehetik, de illy gondolatlanság 's rövidlátás magyar emberhez nem illő tulajdonok.

Végre visszautasítás nélkül némi babonás tanácsokat nem hagyhatok, melyek magyar könyvekben 's folyóiratokban, 's fájdalom csak ezekben terjesztetnek. Az kellene még, hogy a' mysticismust a' dohánytermesztés körében is honosítsuk! „A' dohánymagot — így szólanak — skatulyába kell tenni még ősszel, melyben bodza 's szekfűvirág legyen, és tavaszig ebben legyen bezárva, de hogy még finomabb legyen jövőre a' dohány, mikor már kinyílt a' magnak való bimbó, egy kis fából csinált fecskendővel tejből 's örvénygyökérből rózsavízzel vegyített kevert nedvességet kell a' bimbótokba lőni, kivált azokéba, melyeket magnak akarunk hagyni, de száraz időben, három vagy négy napig reggelenként, mikor már a' harmat felszáradt.“ Illy beszédre értelmes ember mélyen felsohajtva vállát vonítja.

Uraim az arcanumok ideje lejárt! Napjainkban szegény fiu már az is, a' ki holmi mendemondák 's pletykák után intézi gazdaságát. Tárva áll előtte a' gazdasági irodalom, magába foglalva mindent, a' mit a' századok hosszú során emberi ész és tapasztalás e' tárgy körül összegyűjthetett. Vegye tanácsul, 's hogy a' helyes elméletet balul ne alkalmazza, vizsgálja meg gyakorlott gazdák bánásmódját, 's hogy maga is gyakorlatilag bele okuljon, tegye meg első évben a' kísérleteket kicsinyben, 's el fog igazodni.

B e f e j e z é s.

Megtermesztettük 's megszáritottuk a' dohányt, szabadjon most még a' tisztelt olvasót a' szóba levő tárgy felett természetirásilag 's kereskedési tekintetben eligazítani.

A' természetvizsgálók eddigelé 30 különböző dohány-fajt (species) fedeztek fel, többnyire Amerikában. Ezek közül főleg három természetit hazánkban: a' *nicotiana tabacum*, a' *nicotiana rustica*, és a' *nicotiana paniculata*. Ez utolsó bár kellemes illatú dohányt ad, mivel kis levelű 's ennél fogva nem gazdaságos, kevés helyeken természetit. Elterjedtebb a' *nic. rustica*, az úgy nevezett 's nem a' legjobb hirben álló kapadohány, melly mint a' *paniculata*, sárgazöld virágú. Bácskában könnyebb 's nemesebb terem mint másutt, 's ezzel egy ideig itt Pesten elkinozták a' közönséget, azt szivarra használván; de lassan lassan már felhagynak vele. Ha már a' *nic. rusticát* pipába vagy szivarnak akarjuk használni, ne válasszuk erre a' közönséges változatot, a' *nic. rustica* ovátát, hanem a' *nic. rustica* cordátát, mivel ez sokkal nagyobb, fodrosabb levelű, tehát szaporább 's kellemesebb illatú. Ezt ajánlotam én egykorszivarkészítésre, de utóbb kétségtelenné lettem az iránt, mikép kövér földben kiállhatlan erejű, sovány száraz földben azonban könnyű sárga levelű, 's pipadohány- vagy szivarnak vegyítésre igen ajánlható.

Legközönségesebb nálunk a' *nicotiana tabacum*, a' vörös virágú dohány, és pedig levelei minden alakjaiban. Van gatyás dohány, mellynek levelei a' száron lefutnak, vagy csupasz kocsányú szívforma levelekkel, mellyet seres- vagy törökdohánynak neveznek, alkalmasint Seres városától, honnan hazánkba hozatott. A' gatyás dohány megint vagy szív- vagy tojás- vagy nyelv-levelű. Szívforma levelű nálunk a' szulyoki dohány Somogyban, 's Tolna vármegyének némelly helyein; tojásalakúak a' tiszamelléki dohányok, sőt a' magyar dohányok többsége; nyelv alakú végre terem Szatmár 's Bihar megyék alább nevezendő helyein.

Kereskedésben a' magyar dohányok azon állomási helyekről nyerik nevezetöket, hol a' cs. kir. kincstár számára összeszedetnek 's lerakatnak. Ezek Debreczenben, Szegeden 's Pécsen lévén, debreczeni név alatt fordulnak

elő a' bihari, szabolcsi 's szatmári dohányok; szegedi alatt értetnek a' csongrádi, csanádi, békési, aradi, temesi és torontáli dohányok; pécsi alatt a' baranyai és tolnai 'sat. Hegyileveleknek (Gebirgsblaetter) pedig neveztetnek mindazon dohányok, mellyek Váczon felül éjszak 's nyugot felé természetnek, tehát a' nógrádiak, hontiak, gömöriek 'sat.

Ezen kereskedési dohány-topographia, mint látni, nem csak helytelen, mert a' legkülönbözőbb dohányokat egy nevezet alatt foglalja össze, mint p. o. a' homokban termesztett szabolcsi pipa-, és szatmári fekete földben művelt szivar- és burnót-dohányt egyformán debreczeninek nevezvén; hanem hiányos is, mert a' tömérdek csalóközi 's somogyi dohány e' topographiában nem is fordul elő, mint hallom azon okból, mivel eddig a' cs. kir. kincstár Somogyban kevés dohányt vesz, a' csalóköziek dohányja pedig nem Pestre, a' középponti állomásra, hanem egyenesen Hainburgba vitetik.

A' magyar dohányokat (mint a' dohányt általában) sokkal célszerűbben, használatuk szerint lehet osztályozni: pipa-, szivar- 's burnótdohányra. A' pipadohány a' hegyes vidékek völgyeiben vagy a' térség homokában terem, 's vagy szagos, vagy szagtalan. Kitűnő szagos dohányaink: a' szent-andrási, csetneki, dulházi, hosszúpáli 'sat; szagtalanok, de kellemes füstűek: a' vitnyédi, verpeléti 's debőri, a' világnak talán leggyöngébb dohányai; továbbá: a' véki, koospallagi, malomsoki, pereszlenyi, paszabi, hővei, fadi 'sat.

Szivar- 's burnótdohány terem az egész alföldi fekete földű vagy homokú térségen. Azok a' tiszamelléki, békési, aradi, torontáli, 'sat. dohányok földlevelei, ügyesen kezelve 's szárítva, szivardohányt adnak; a' színlevelek pedig burnótnak valók; különösen pedig kitűnő jó szivardohányt természetnek, a' mennyire ezt eddig a' beküldött példányok nyomán a' gyárosok segítségével ki-

kutathattam, Szatmármegye szamosközi járásában, Mátészalka, Józsefnáza, Fehérgyarmat körül, 's Biharban Furta helység vidékén. Ezen dohányok nagy piros hosszú és keskeny levelűek. A' tiszamelléki dohányok közül pedig leveleik finomsága végett kivált a' derri- és szentimreiek kerestetnek. Egyébiránt szivardohányi szemlém még korántsincs bevégezve, sőt csak kezdődik, 's csatlakoznánk, ha a' szivardohány körét egyedül az alföldi síkságra akarnók szorítani. Harmacsról, Gömörmegyéből, Batty Menyhért olly szivardohányt küldött be, melly akár-melly vidék dohányával kiállja a' versenyt, 's legújabb gyarmati dohányból készült egy pár szivarral ajándékoztattam meg, mellyen csudálkozásomra azon másképp minden európai dohányon található kellemetlen ízt észre nem vehettem, mellyet a' németek Kneller-nek vagy Fusel-nek neveznek. — Legjobb burnótdohány Szulyokon terem Somogymegyében, 's Tolnamegye némelly helységei határán, hol a' német ajkú lakosok földjeiket juhtrágyával mivelik. E' dohány kövér, nehéz, szívalakú, 's a' forráson keresztül esvén, igen barna; fájlalva kell mondanom, hogy a' természetők itt ott e' dohányt eladás előtt vízzel locsolják; mi által becsét veszíti, úgy hogy a' gyárosok már tőle idegenkedni kezdenek, 's e' célra inkább kövér tiszamelléki leveleket vásárolnak.

A' ki dohányt haszonnal akar termesztetni, annak tájékozásul, 's hogy számadását biztosabbar megtehesse, nem felesleges tudni, hány mázsa dohány terem nálunk az ország különböző vidékein egy hold földön, 's azután mennyire rúg a' magyarországi dohányok ára. Legdrágább eddig a' pipadohány, mert ebből legkevesebb terem egy holdon, 's e' közt kivált a' szagos változatok, mivel illy dohány csak némelly helyeken terem, 's azután, mert kedvellőknél pretium affectionist nyer. Mind a' mellett termesztése nagyban nem épen tanácslandó, mivel a' gyárosoktól egyedül vegyítésre használtatik, tehát nagy

mennyiségben nehezebben eladható. Legolcsóbb a' bur-nótdohány, de legnehezebb is, és ebből legtöbb terem egy holdon, minélfogva legolcsóbban is természetű. Verpeléten, hol a' legkisebb 's könnyebb dohány műveltetik, egy hold földön 2—3 mázsa terem, Csetneken 3—4, a' tiszamelléken 10—15, 's Szulyokon a' Dráva partján 15—20.

Ára dohányainknak egy tapasztalt gyáros árjegyzé-ke szerint mázsájától ezüst pénzben számolva: tolnai bur-nótdohány 6 frt, szulyoki 8 frt, aradi, torontáli, tiszamelléki dohányok 10 frt. Ha a' gyáros Torontálban egész helységekkel előre alkura lép: 7 frt 12 kr. Szabolcsi pipadohány (úgynevezett nyirbátori) 7 frt helyben, Pesten 11 frt; szatmári szivardohány helyben 12—14 frt; debrői 12 frt.; fadi 10—18 ft.; pereszlényi 12—20 ft.; vitnyé-di 16—20 frt; csetneki 16—28 frt; sz. andrási 33 forintig, mind helyben.

Záradékol még dohányunk bel- 's külkereskedési viszonyait kell felvilágosítnom.

Hornstein (Der Taback. Ein Taschenbuch für Freunde und Verehrer desselben. Wien 1845). Magyarország évenkénti dohánytermesztését legalább 800,000 mázsára rugónak tartja. Ezen összevegből szerinte 1 milliomnyi értékű (pengőben) szállittatik a' külföldre. Ezen adatokhoz némi bizodalmmal van, mert Hornstein a' cs. kir. dohány-abaldo számviteli tisztje. Belsejében honunk legtöbbet ad el a' cs. kir. kincstárnak, a' dohányszedő 's kezelő tiszték szerint, évenként két, vagy jó dohánytermő évben háromszázezer mázsát, olykor azon felül is; miért ismét vagy 2 millio pengő marad honunkban. Ellenben az utolsó években Kossuth Lajos számítása szerint a' Hetilapban, fizettünk a' külföldi szivarokért 3,640,000 frtot váltóban. Le-gyen ez nagyítás, annyi legalább belőle kiviláglik, milly fontos a' honi szivargyártás, 's milly szükség ezen adóztatást megszüntetnünk.

A' vám ellen a' dohánykereskedők nem panaszkodnak; mert a' transito-vám Ausztrián keresztül alig kerül mázsájától egy nehánypengő krajczárba; a' németszövettség vámsorompóin ugyan szinte ennyiért 10 pengő forint jár, de annyit fizet az amerikai dohány is. Dohánytermesztésünk és szivargyártásunk pedig nemcsak elegendőleg, de talán felesleg is van védve, mert az ausztriai vámon minden mázsa külföldi dohányért 15 frt, szivarért pedig 40 pengő forint fizettetik, a' vitelbér 15—16 pengő forintba kerül; honunkban tehát egy mázsa amerikai dohány a' kereskedőnek, vételi árán felül 30 frtba, egy mázsa szivar 55—56 pengő forintba jő, mi hazai dohánytermesztésünk 's szivargyártásunk diadalát teljesen biztosítja. Dohánynyali külkereskedésünk akadályá pusztán egy formalismusban áll, az utilevél kiadásában. Ezen utilevél nem tagadtatik meg ugyan soha, 's az érte járó taksa egy pár krajczár; de a' baj az, hogy érte Bécsbe kell folyamodni, egy fontért szintűgy mint ezer mázsáért, 's kézhez érésének ideje ki nem számítható. A' kereskedés nyeresége pedig egyedül a' kedvező conjuncturának azonnali megragadása által eszközölhető, kivált olly országban, hol az utak járandóságára is kell tekinteni. A' kereskedők azt hiszik: az utilevelek kiadását egyenesen a' harminczadokra kellene bizni. Akármint legyen a' dolog, a' tárgy olly fontos, hogy minél előbbi elintézését kormányunktól, vagy az országgyűléstől igényeli.

A' dohánybeszedést a' cs. kir. abaldo számára tisztviselők gyakorolják, a' gyárosok részéről zsidók. A' kincstár 's a' gazdagabb gyárosok egész községekkel szerződnek előre. Így a' dohány legolcsóbban kapható, kivált ha a' szerződők előlegezéstől nem idegenkednek; időjártával ez uton nagyobb mennyiség fog előteremtetni, de alkalmasint a' minőség kárára: mert az ár a' mázsaszámhoz lévén kötve, az egyesek kétségkívül iparkodnak sok

dohányt termesztetni, de jót-e? az reájok nézve közömbös, minekutána a' rossz is szintazon az áron kél, mint a' jó. A' zsidók általi beszédés pedig káros a' természetőre és gyárosra nézve. Hol jeles dohány találtatik, ott rendszeren zsidó bérli ki a' falu korcsmáját, több bért fizet érte mint a' keresztény, mert rajta nem szándékozik nyerni, hanem dohánykereskedéssel. Dohányért kap azután nála a' jobbhágy bort, sört, pálinkát, még sót is; sokszor a' rovás is szerepel, 's a' természető nemcsak lehető legkevesebbet kap dohányáért, hanem el is erköcs-telenedik. Hollandban a' dohánytermesztő a' gyárosnak csak a' kész dohányt adja el, közbenjáró nélkül, közvetlen összeköttetésben állván vele. Ez a' legtermészetesebb, mindkettőre nézve legjutalmasabb viszony, mert nyereségüket nem kénytelenek egy harmadikkal felezni. És ime ez vala az, mit én mindjárt elejétől fogva sürgetőnek tarték, 's mire tehetségem szerint törekedtem, de tapasztalnom kellett, hogy ez még most nálunk háládatlan óriási munka. A' gyáros nem akar más dohányszedőt mint zsidót, szerinte csak ő bír e' tekintetben elegendő ismerettel és ügyességgel; a' magyar nemes birtokostól pedig óvakodik, még a' cs. kir. kincstár tisztje is. Ez uraim a' magyar nemes előjogos állásának gyönyörű nyeresége.

Felesleges mondanom, hogy ezen segíteni kell, 's hogy itt nem a' zsidót, hanem a' keresztényt kell emancipálnunk.

Végyszavam a' szivardohánynak 's szivargyártásnak legyen szentelve, ezt követelik a' dohányügynek épen fenforgó körülményei. Öntudatosan e' czélt szemmel tartva, eddig nem is termesztettünk dohányt; ezután fogunk, mert ezt az egyesek, 's az ország érdeke kívánja. Termesztés és gyártás két különböző tárgyak, 's legyenek elkülönözve a' gyakorlatban is, a' földbirtokos természetben, a' tőkepénzes gyártson szakismerettel; ez kívánatik minden czél elérésére, 's ne gondoljuk, hogy ez szí-

vargyártásnál felesleges, mit szintűgy kell tanulni, mint minden mást, 's a' tudatlan himpellér, kinek még a' mellett talán elegendő tőkepénze sincs, soha e' tekintetben kitanult, tapasztalt, 's pénzzel bíró gyárossal nem fog versenyezhetni. Kivételt itt egyedül olly földbirtokos tehet, kinek jószágán előkelő szivardohány terem, 's ki azt maga gyártani szándékozik, hogy természetű és gyáros egymás kezére dolgozhassanak.

A' honi szivarok ügyében pedig a' dohányzó közönséget egy kis türedelemre kérni bátorodom. Szivart gyárt most nálunk boldog boldogtalan, 's iszonyú sok rossz szivarral elborítatunk. Sem a' dohányt nem tudták eddig megválasztani, sem keverni, ki sem hagyták száradni a' szivarokat, 's végre még agyon is páczolták. A' kezdő mindig azt hiszi, a' páczban fekszik a' gyártás titka. Midőn a' continens Napoleontól elzárattott, 's amerikai dohányt kapni nem lehetett, Hermbstaedt (hires vegykém) recepteket irt Havanna, Kanaszter és Portorico készítésére pfalzi levelekből. Ezeknek nyomán gyarártámadtak, 's buktak; mert a' pácz által a' német levelek kellemetlen ize kilugoztatott ugyan, de véle együtt a' dohányíz is; a' közönség pedig dohányt akart színi, 's nem kaskarillát vagy cassiát, 's végre inkább a' nyers pfalzi dohányt füstölgette, mint Hermbstaedt émelygős kotyvasztékát. Utóbb észrevették a' németek, hogy a' hollandiak (a' dohánygyártásban a' legnagyobb mesterek) a' páczot csak igen feltételesen használják, soha amerikai levelek gyártásánál, mivel igazi dohányosnak semmi pácz a' világon ki nem pótolhatja azon felséges ízt, melly ezen leveleknek már eredetileg tulajdonuk. Dohányszárításra valamivel több gondoskodás 's tárgyismeret kell, mint azt egy pácz lefőzése igényeli. Ha a' dohány természeti jószágában czéljának tökéletesen megfelel, minek ott a' felesleges és drágító pácz? A' hollandiai gyárosok remeklése az amerikai dohányok 's tulajdonaik teljes ismeretén,

's azonkívül e' dohányok forrasztási 's vegyítési módjában áll. Erre kell gyárosainknak a' hazai dohányainkra nézve törekedni, ha a' gyártás tetőpontját el akarják érni. De eddig mi magunk sem ismerjük még kincseinket. Azonban a' kezdet derekasan meg van téve, 's e' tekintetbeni haladásunk kétségtelen. Fuchs-Philippsék három emeletes hollandiai szivargyára áll immár, naponként 30—40,000 'szivart készít, 's tőle időről időre tökéletesebb gyártmányt várhatunk. Erősebbek, de jók készülnek Hunyady gróf szilli gyárában is. Ott úgy látszik már a' termesztő a' gyárossal kezdet fog. Jó szivart gyárt Spanier is Nagy Kanizsán, egy öreg practicus, 's legujabban Gswind egy előre törekvő fiatal pesti gyáros és kereskedő, jeles Mackféle szivaraival lepott meg. De készülnek ezeken kívül más élvezhető szivarok már a' haza több helyein is, kivált hol a' dohány e' célra alkalmazható, mint p. o. az ecsenyi Somogyban, mellyből a' M. Gazd. Egyesületnek igen ajánlható próbaszivarok küldettek be. Szóval gyártásunk a' legjobb uton van, csak hogy még eddig a' honi szivarok, a' dohány csekély árához képest felette drágák. Belfogyasztásunk e' tekintetben olly rögtön keletkezett, hogy a' gyártás azt azonnal ki nem elégíthetné, 's az árak természetellenileg felrugtak. Most azonban napról napra szaporodó gyártásnál az árak is lejjebb szállnak, 's nem messze vagyunk azon időtől, mellyben jó és olcsó honi szivarokat élvezendünk; melly eredmény minél előbbi létesítésére azonban a' természetnek a' gyárossal kezdet kell fognia, a' dohányt úgy természetvén, mint azt a' gyáros kívánja; mindkettő pedig csak úgy boldoguland, ha a' kegyes közönség mint fogyasztó, törekvéseiket pártolandja, jó és olcsó természetményeik- 's gyártásaiknak a' külföldiek felett elsőséget adván, 's velük szövetségvén, e' drága és hivatlan vendégek minél előbbi kiküszöbölésére.

Utóirat.

Midőn e' munkácska próbaívei a' sajtó alól kikerültek, szerencsém volt a' tisztelt bírálók véleményeit olvasni. — Kidolgozásánál feltevém magamban, hogy annak tartalma *négy* nyomtatott ívet meg ne haladjon. Igen olcsó utmutatást akartam készíteni, tehát rövidet, csak a' *nélkülezhetlenül szükségest* magába foglalót, nehogy ismét úgy járjak, mint „Szenvedelmes dinnyészemmel,“ mellynek kelleténél nagyobb terjedelme, és ennél fogva magos ára, annyiszor bosszant, hányszor látom.

Ezen szándékomban tehát mindent mellőzendőnek hívék, *mi szigoruan véve, a' dohánytermesztéshez nem tartozik*, sőt merő félelemből, hogy a' kiszabott mértéken túl ne hágjak, csupán a' dohánynak *kerti művelésére* szorítkoztam. Nem szóltam tehát: a' földnek okszerű műveléséről általában, 's különösen nem az őszi szántás- 's boronálásról; nem jegyeztem meg mennyi mag, 's milly terjedelmű melegágy szükséges egy holdnyi nagyságú dohányföld kiültetésére; nem érintettém a' legczélszerűbb kezelésmódokat azon esetre, ha a' dohányt *nagyban* termesztjük; nem annak miképeni besorolásáról a' vetés forgásba. Rövidre összevont, a' dohányügy termesztési, gyártási 's kereskedési oldalait felvilágosító munkát akartam készíteni, nemcsak a' termesztők számára, hanem egyszersmind alapúl szolgálót a' Magy. Gazd. Egyesület dohányászati szakosztálya eszmecseréinek, hogy ez úton gazdagodva, idővel teljes tökéletességre fejlődhessék. És íme, rövidségi szándékom olly annyira sikerült, hogy végre kész dolgozatom még három nyomtatott ívet sem haladott meg, 's elég hely lett volna az érintett, de kihagyott tárgyak felvételére is. Kárpótlásaul az elmaradtaknak, bátorkodom tek. Brüneck Péter úr becses bírálatából annak végét ide iktatni, és pedig az elmulasztottakért büntetésül szóról szóra; mert a' mit olly tapasztalt gazda mellőzhetlennek tart, azt szükségtelen szószaporításnak nem lehet tartanom.

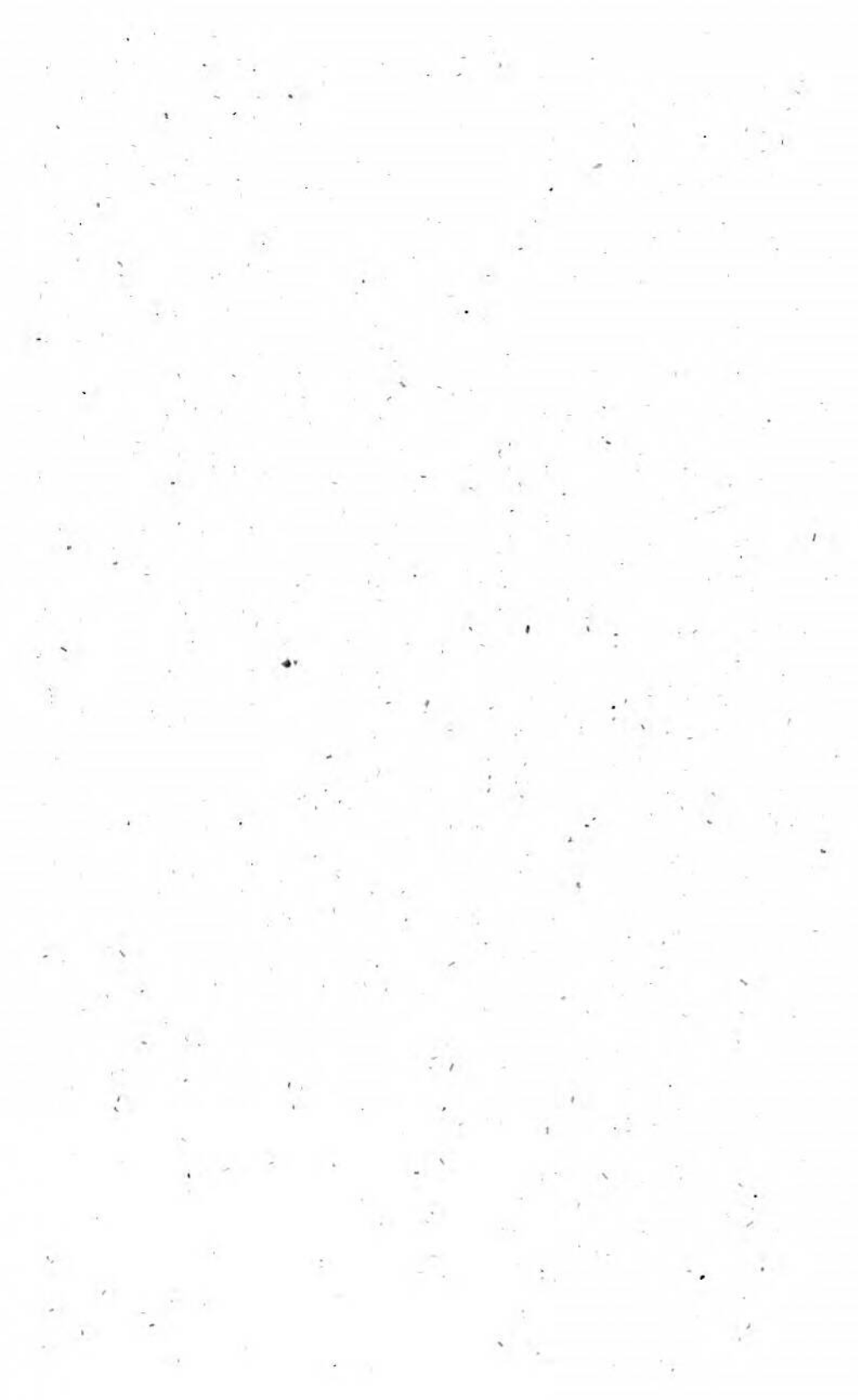
1. „A' dohányföldek őszi szántása, így szól ő, legyenek azok kötetlen homok, vagy szivósabb agyag földek, tapasztalatom szerint annyira mellőzhetlen munka, hogy a' nélkül dohánytermesztésünk biztosan nem folyhat, nemcsak a' robarok kiirtása, hanem egyszersmind a' föld elmállása, termékenyítése és a' gyomnak pusztítása tekintetéből is.“

2. „Szóval sem emlékezik szerzőnk a' boronálásról, pedig ezt nézetem szerint minden szántás után meg kell a' földnek adni, hogy a' rögök széttöredeztesse, a' gyom, fűmag, földdel borítva ki ne keljen, és az utóbbi szántás által kiirtassék, a' föld színe kiegyenlítették.“

3. „Ezenkívül homokföldön, általában minden kötetlenebb porhanyó földben, a' rászaültetést megelőző szántást követni kell a' hengerezésnek, mely a' sok szántás által mélyen megporhanyúlt földet megnyomván, a' rászagyökereknek szilárdabb álláspontot nyújt.“

4. „A' rásza öntözése a' dohányműveletnél nagy és költséges munka, és azért rendesen felületesen eszközöltetik. Nem lett volna-e helyén e' munkában, az öntözésnek azon könnyű módjára figyelmeztetni, melyet a' pesti kertészek *wascheln* nevezet alatt gyakorolnak, és alkalmazására kimerítő utmutatást adni?“

5. „A' dohánynak kapálása szintén nehéz és költséges munka lévén, nem látom semmi alapját, miért lenne a' gyakori kapálás homok és porhanyó földekben szükséges? mert hiszen ezek levegőnek és nedveknek örökké nyitva állanak, be nem cserépesednek soha, ellenben gyakran megmozgattatván, a' szél által épen a' legtermékenyebb részeik elhordatnak, nedveik és tápláló részeik elpárologtatnak, és a' hőségnek káros behatást nyitnak a' növények gyökereire. Miért nem lehetne tehát illy földben a' gyomot gyepnyesővel eltávolítani, és a' töltést kivéve, minden egyéb kapálást mellőzni? A' homokbani szőlőműveletnél ez legáltalább igen helyesnek mutatkozott.“

Österreichische Nationalbibliothek

+Z15881970X

